

Primena instituta uslovnog otpusta od strane sudova u Republici Srbiji

Nikola Vujičić
Zoran Stevanović
Ljeposava Ilijić

**Primena instituta uslovnog otpusta
od strane sudova u Republici Srbiji**

Institut za kriminološka i sociološka istraživanja Beograd,

Republika Srbija

PRIMENA INSTITUTA USLOVNOG OTPUSTA OD STRANE SUDOVA U REPUBLICI SRBIJI

ekspertska analiza

Nikola Vujičić | Zoran Stevanović | Ljeposava Ilijić

Beograd, 2017. godina

Naziv projekta: Ekspertska analiza primene instituta uslovnog otpusta od strane sudova u Republici Srbiji (orig. "Expert analysis on use of conditional release by the courts").

Ugovorne strane: Organizacija za evropsku bezbednost i saradnju - Misija u Srbiji (*u nastavku:* Oebs) i Institut za kriminološka i sociološka istraživanja (*u nastavku:* Institut).

Broj projekta: 2400658 od 24.5.2016. godine.

Trajanje projekta: od 24.5.2016. do 24.12.2016. godine.

Rukovodilac projekta: dr Ivana Stevanović, viši naučni saradnik i direktor Instituta

Koordinator projekta: Nikola Vujičić

Autori Izveštaja - istraživački tim: Nikola Vujičić, Zoran Stevanović i Ljeposava Ilijić

Sastavni deo izveštaja je i Dodatak I: Primena instituta uslovnog otpusta - stavovi zaposlenih.

*****

Project title: "Expert analysis on use of conditional release by the courts".

Contracting Parties: Organization for Security and Co-operation in Europe - Mission to Serbia (*hereinafter:* Osce Serbia) and Institute of Criminological and Sociological Research (*hereinafter:* Institute).

UB Project Number: 2400658 (date: 24/05/16)

Duration of the Project: from 24/05/16 to 24/12/16

Project Manager: Ivana Stevanović, PhD, Senior Research Fellow and Director of Institute

Project Coordinator: Nikola Vujičić

Authors of the Report: Nikola Vujičić, Zoran Stevanović i Ljeposava Ilijić

An integral part of the Report is Appendix I: The Conditional Release - the attitudes of employees.

Sadržaj

Uvodne - Metodološke napomene	7
1. Primena instituta uslovnog otpusta u Kazneno-popravnim zavodima u Sremskoj Mitrovici, Nišu i Požarevcu - sudski postupak	12
1.1 Podaci o podnetim molbama za uslovni otpust	12
1.2 Podaci o krivičnom delu, kazni i ranijoj osuđivanosti	14
1.3 Podaci o broju podnetih molbi i podnosiocu molbe	16
1.4 Mišljenje kazneno-popravnog zavoda povodom podnete molbe za uslovni otpust	17
1.5 Kvalitet mišljenja kazneno-popravnih zavoda: preporuke za unapređenje	17
1.6 Mišljenje tužioca povodom podnete molbe za uslovni otpust	21
1.7 Sudski postupak - opšti podaci	24
1.8 Sudski postupak - podaci o primeni instituta uslovnog otpusta po sudovima	24
1.9 Dužina uslovljene kazne (dužina trajanja uslovnog otpusta)	28
1.10 Ispunjenje posebnih obaveza i elektronski nadzor	29
1.11 Žalba tužioca na rešenje o uslovnom otpustu	31
1.12 Trajanje postupka povodom molbe za uslovni otpust	31
1.13 Podaci o recidivu i broju opozvanih rešenja o uslovnom otpustu	33
2. Primena instituta uslovnog otpusta u Kazneno-popravnim zavodima u Sremskoj Mitrovici, Nišu i Požarevcu - tretman	34
2.1 Odeljenje i tretman uslovno otpuštenih lica	34
2.2 Radna angažovanost	38
2.3 Disciplinsko kažnjavanje	39
2.4 Prava i pogodnosti	40
3. Primena instituta uslovnog otpusta prema maloletnim učiniocima krivičnih dela: Kazneno-popravni zavod za maloletnike u Valjevu	42
3.1 Opšti podaci o krivičnom delu, kazni i ranijoj osuđivanosti uslovno otpuštenih lica	42
3.2 Postupak povodom molbe za uslovni otpust	43
3.3 Podaci o tretmanu (vladanje, radno angažovanje i korišćenje pogodnosti)	44
Dodatak I	46

Uvodne - Metodološke napomene

---

1. Predmet istraživanja

Predmet istraživanja je analiza primene instituta uslovnog otpusta od strane sudova u Republici Srbiji u periodu od 2011. do 2015. godine.

Istraživanje je obavljeno u kazneno - popravnim zavodima u Sremskoj Mitrovici, Nišu i Požarevacu, kao i u kazneno - popravnom zavodu za maloletnike u Valjevu.

2. Cilj i zadaci istraživanja

Osnovni cilj istraživanja usmeren je ka identifikovanju faktora koji utiču na donošenje odluke suda o uslovnom otpustu osuđenika, ali i na davanje odgovora na sledeća pitanja:

- Koji sudovi su najčešće donosili rešenja o uslovnom otpustu i za koja krivična dela?
- Kakav je odnos između dužine kazne i dužine uslova?
- Da li i u kojim slučajevima su sudovi donosili rešenja o uslovnom otpustu uz primenu elektronskog nadzora ili posebnih obaveza predviđenih Krivičnim zakonikom?
- Kakav je uticaj tretmana na donošenje odluke o uslovnom otpustu - analiza radnog angažovanja, disciplinskog kažnjavanja i korišćenih prava i pogodnosti?
- Kakav je kvalitet stručnih mišljenja - izveštaja zavoda?
- Koliko je prosečno trajanje sudskog postupka u kome se odlučuje o molbi osuđenika za uslovni otpust (računajući od dana podnošenja molbe do donošenja pravnosnažne sudske odluke)?
- Koliki je procenat uslovno otpuštenih lica u odnosu na ukupan broj podnetih zahteva?
- Koliki je procenat uslovno otpuštenih lica u odnosu na pozitivno mišljenje zavoda?

Kako bi se sveobuhvatnije sagledali svi faktori koji su od presudnog značaja za donošenje pozitivne odluke suda o uslovnom otpuštanju osuđenog lica, ali i da bi se dobili adekvatni odgovori na gore navedena pitanja, kao najvažniji zadaci istraživanja izdvajaju se:

- Utvrđivanje *osnovnih podataka o predmetu*, koji uključuju: naziv kazneno-popravnog zavoda; broj dosijea (predmeta) i datum; osnov puštanja na uslovni otpust (koji podrazumeva naziv suda koji je doneo odluku, broj predmeta i datum donošenja rešenja); datum početka izdržavanja kazne; datum planiranog isteka kazne (prema presudi); datum puštanja na uslovni otpust; podatak o ranijem puštanju u odnosu na planirani istek kazne (koji sadrži tačan podatak o broju godina, meseci i dana).

- Utvrđivanje podataka o *ranijoj osuđivanosti i krivičnom delu* zbog kojeg je osuđeni upućen u kazneno-popravni zavod, koji uključuju podatke o: ranijoj osuđivanosti (nije ranije osuđivan, ako jeste koliko puta, podatak nije dostupan); podatke o tome da li učiniocu kao maloletniku izricana neka vaspitna mera (nije, ako jeste - podatak koja je to mera bila, podatak nije dostupan); podatke o ranijem boravku u zatvoru (nije ranije bio u zatvoru, jeste, podatak nije dostupan); podatak o visini kazne zatvora, prema presudi (tačan broj godina, meseci i dana izrečene kazne) i grupisanje ovih podataka u jednu od kategorija (kazna zatvora do 6 meseci, kazna zatvora od 6 meseci do 2 godine, kazna zatvora od 2 godine do 5 godina, kazna zatvora od 5 godina do 10 godina i kazna zatvora od 10 godina do 20 godina); podatke o krivičnom delu (naziv krivičnog dela, zakonski osnov), kao i podatak koje godine je krivično delo izvršeno.
- Utvrđivanje podataka o *tretmanu, klasifikaciji/reklasifikaciji i ponašanju* osuđenika u toku izvršenja zatvorske kazne, koji obuhvata set pitanja na osnovu kojih su dobijeni podaci o: odeljenju zavoda u kojem se osuđeni nalazio u trenutku prijema u zavod (primarna klasifikacija) i prilikom puštanja na uslovni otpust (otvoreno, poluotvoreno, zatvoreno ili prijemno odeljenje); tretmanskoj grupi u kojoj se nalazio osuđenik na početku izdržavanja kazne (po dolasku u zavod) A grupa (A1/A2) B grupa (B1/B2) V grupa (V1/V2) ili se učinilac nalazio u prijemnom odeljenju; tretmanskoj grupi u kojoj se nalazio osuđenik u trenutku puštanja na uslovni otpust - A grupa (A1/A2) B grupa (B1/B2) V grupa (V1/V2) ili se učinilac nalazio u prijemnom odeljenju; radnom angažovanju u toku izvršenja zatvorske kazne (da li je osuđenik bio radno angažovan i na koji poslovima, ako nije, zbog čega nije radno angažovan); disciplinskom kažnjavanju (da li je osuđeni bio disciplinski kažnjavao, ako jeste - koliko puta); i podatak o disciplinskim merama kojim je osuđenik kažnjen (ukor, ograničenje ili zabrana primanja paketa do tri meseca, oduzimanje proširenih prava i pogodnosti iz člana 129. st. 1. i 2. do tri meseca, ograničenje ili zabrana raspolaganja novcem u zavodu do tri meseca, upućivanje u samicu u slobodno vreme ili tokom celog dana i noći), uz obrazloženje; o pogodnostima koje je osuđenik koristio u zatvoru (prošireno pravo na prijem paketa, prošireno pravo na broj poseta, prošireno pravo na krug lica koja mogu posetiti osuđenog, prošireno pravo na prijem poseta bez nadzora u prostorijama za posete, prošireno pravo na prijem poseta u posebnim prostorijama, prošireno pravo na prijem poseta izvan zavoda, prošireno pravo na pogodniji smeštaj) i zakonski osnov; kao i vanzavodske pogodnosti koje je osuđenik koristio u toku izdržavanja kazne zatvora - proširena prava i pogodnosti (slobodan izlazak u grad, posetu porodici i srodnicima o vikendu i praznicima, nagradno odsustvo iz zavoda do sedam dana u toku godine, korišćenje godišnjeg odmora van zavoda, vanredni izlazak ili odsustvo iz zavoda do sedam dana) i zakonski osnov.
- Utvrđivanje podataka o *uslovnom otpustu (sudskom postupku)* koji je podrazumevao podatke o tome: koliko puta je osuđenik podnosio molbu za uslovni otpust (jednom, dva puta, tri i više puta); kakvo je bilo mišljenje zavoda povodom podnete molbe za uslovni otpust, odnosno, da li je ona bila neusvojena (pozitivno, negativno, ostavljeno sudu na ocenu) ili usvojena molba (pozitivna, negativna, ostavljena sudu na ocenu); da li je molbu za uslovni otpust podneo osuđeni, branilac, ili i osuđeni i branilac; koliko je trajao prvostepeni postupak odlučivanja o uslovnom otpustu, računajući od dana podnošenja molbe sudu (datum ponošenja molbe, datum pravosnažnosti); da li je sud u prvostepenom postupku doneo rešenje kojim se molba osuđenog usvaja ili odbija; ukoliko je prvostepeni sud doneo rešenje kojim se molba osuđenog odbija/odbacuje, a osuđeni i njegov branilac su uložili žalbu na takvo rešenje, koliko je trajao drugostepeni postu-

pak (datum ulaganja žalbe, datum donošenja prvostepene odluke); kakva je odluka drugostepenog suda po žalbi (žalba je usvojena - predmet vraćen na ponovnu odluku, žalba je usvojena - odluka preinačena u korist osuđenog, žalba je odbijena/odbačena); ukoliko je drugostepeni sud usvojio žalbu i predmet vratio na ponovnu odluku, koliko dugo je trajao ponovljeni prvostepeni postupak (datum početka i datum okončanja postupka); kakvo je mišljenje nadležnog tužioca povodom podnete molbe za uslovni otpust (pozitivno, negativno, ostavljeno sudu na ocenu, podatak nije dostupan); obrazloženje tužiočevog mišljenja (razlozi pozitivnog/negativnog mišljenja); da li je nadležni tužilac ulagao žalbu na rešenje o usvajanju molbe za uslovni otpust (da, ne, podatak nije dostupan); koliko dugo je trajao postupak - računajući od datuma podnošenja molbe za uslovni otpust do pravosnažnosti rešenja o uslovnom otpustu (do mesec dana, do tri meseca, od tri do šest meseci, od šest do devet meseci, preko devet meseci); da li je u konkretnm slučaju sud doneo rešenje o uslovnom otpustu, kojim se usvaja molba, a da je osuđenom kazna već istekla (da/ne); da li je sud u konkretnom slučaju sud doneo pozitivnu odluku u oslovnom otpustu sa 0 (nula) dana (da/ne); da li je sud u odluci o uslovnom otpustu odredio da je osuđeni dužan da ispuni jednu od posebnih obaveza propisanih Krivičnim zakonikom (javljenje organu nadležnom za izvršenje zaštitnog nadzora u rokovima koje taj organ odredi; osposobljavanje učinioca za određeno zanimanje; prihvatanje zaposlenja koje odgovara sposobnostima učinioca; ispunjavanje obaveza izdržavanja porodice, čuvanja i vaspitanja dece i drugih porodičnih obaveza; uzdržavanja od posećivanja određenih mesta, lokala ili priredbi, ako to može biti prilika ili podsticaj za ponovno vršenje krivičnih dela; blagovremeno obaveštavanje o promeni mesta boravka, adrese ili radnog mesta; uzdržavanje od upotrebe droga ili alkohola; lečenje u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi; posećivanje određenih profesionalnih i drugih savetovališta ili ustanova i postupanje po njihovim uputstvima; otklanjanje ili ublažavanje štete pričinjene krivičnim delom, a naročito izmirenje sa žrtvom učinjenog krivičnog dela); da li je sud doneo odluku o uslovnom utpustu kojom je odredio da je osuđeni dužan da ispuni obaveze predviđene krivičnopravnim odredbama uz primenu elektronskog nadzora i u kolikom trajanju (ako jeste - dužina trajanja, nije); da li je u konkretnom slučaju došlo do opoziva uslovnog otpusta (da/ne) i razlozi za opoziv.

Primena instituta uslovnog otpusta u pogledu kazne maloletničkog zatvora, podrazumevala je usklađivanje prethodno navedenih kriterijuma i pitanja, sa odredbama Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, *Sl. glasnik RS*, br. 85/2005 (*u nastavku*: ZMUKD) a što se pre svega ogleda u analizi mera pojačanog nadzora iz čl. 14 ZMUKD i primeni instituta uslovnog otpusta nakon trećine izdržane kazne - čl. 32 ZMUKD.

Primarno, projekat nije podrazumevao i analizu mišljenja stavova službenika kazneno-popravnih zavoda u pogledu primene instituta uslovnog otpusta (*služba za tretman i služba pravnih poslova*) ali je istraživački postupak iskorišćen i za prikupljanje takvih podataka. Iako u ovom trenutku (pre svega zbog malog broja ispitanika i činjenice da su upitnike, na bazi dobrovoljnosti, popunjavali samo službenici ova četiri zavoda) nije bilo moguće izvesti validne zaključke, stvorene su jake indicije koje govore u prilog tome da u pogledu nekih važnih pitanja, od zavoda do zavoda postoji bitno razlikovanje u stavovima službenika u pogledu ovog instituta, što zahteva dalju analizu na nivou svih kazneno-popravnih zavoda. Dodatna analiza je neophodna, naročito ukoliko se ima u vidu da su službenici tretmana upravo ti koji sastavljaju izveštaje (mišljenja) povodom podnete molbe, a u kom delu je takođe uočena neujednačena praksa. Vid. detaljnije deo Izveštaja - **Dodatak I (Stavovi službenika)**.

3. Uzorak

Uzorak ispitivane populacije činila su pravnosnažno osuđena lica muškog pola koja su u periodu od 2011. godine do 2015. godine bila na izdržavanju kazne zatvora u kazneno-popravnim zavodima u Sremskoj Mitrovici, Požarevcu i Nišu, i koja su u tom periodu uslovno otpuštena.

Od ukupno 1583 uslovno otpuštenih lica na nivou ova tri zavoda, istraživačima su bile dostupne evidencije (dosije) za 1470 osuđenika (92,9% od ukupnog broja). Broj evidencija osuđenika koji su obuhvaćeni istraživanjem je reprezentativan, što potvrđuje i podatak da istraživanjem obuhvaćeni uzorak čini oko 60% od ukupnog broja uslovno otpuštenih lica u Republici Srbiji u posmatranom vremenskom periodu.

Kada je reč o kazni maloletničkog zatvora, od ukupno 19 uslovno otpuštenih lica u periodu od 2011. godine do 2015. godine, evidencije su bile dostupne za 18 osuđenika koji su kaznu izdržavali u Kazneno-popravnom zavodu za osuđene maloletnike u Valjevu.

Stavovi službenika - uzorak je činilo ukupno 56 zaposleno lice u odeljenjima za tretman i u okviru službe pravnih poslova, na nivou sva četiri zavoda.

4. Izvor i način prikupljanja podataka

Imajući u vidu da su predmet i cilj istraživanja postavljeni tako da se pre svega sagleda primena instituta uslovnog otpusta od strane sudova u Republici Srbiji, uz poseban naglasak na sudski postupak, tretman i izveštaje zavoda, podaci su prikupljeni pre svega iz dokumentacije koja je dostupna u evidencijama (dosijeima) uslovno otpuštenih lica i to iz: ličnih listova osuđenika, pravnosnažnih presuda na osnovu kojih su lica upućena na izdržavanje kazne zatvora, pravnosnažnih rešenja o uslovnom otpustu, izveštaja kazneno-popravnih zavoda, kao i ostale dokumentacije kojom raspoložu zavodi.

Podatke su, u svakom od navedenih zavoda, neposredno prikupili i obradili istraživači Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja.

Najveći problem u prikupljanju podataka ispoljavao se u neujednačenim formama vođenja određene dokumentacije, neujednačenim izveštajima zavoda, nedostatku predmeta (u pogledu punoletnih lica, od ukupnog broja uslovno otpuštenih lica, nedostajalo je 113 predmeta - 7,14%, a u pogledu lica koja su uslovno otpuštena sa izdržavanja kazne maloletničkog zatvora nedostajao je 1 predmet). Ipak, nedostatak ovih predmeta, ne utiče na validnost dobijenih i u ovom Izveštaju predstavljenih podataka.

Podaci o uslovnom otpustu prikupljeni su na osnovu opšteg upitnika koji ima 39 ajtema (obuhvata: opšte podatke o predmetu, podatke o osuđeniku, podatke o ranijoj osuđivanosti, krivičnom delu i kazni, podatke o vladanju osuđenika - tretmanu i podatke o sudskom postupku povodom podnete molbe za uslovni otpust).

Kada je reč o kazni maloletničkog zatvora, korišćen je poseban upitnik, koji se od opšteg razlikuje po tome što je kreiran tako da budu prikupljeni i podaci o izricanju posebnih mera iz čl. 14 ZMUKD, kao i u pogledu primene instituta uslovnog otpusta nakon trećine izdržane kazne zatvora, koja je predviđena odredbom čl. 32 ZMUKD.

Podaci koji se odnose na ispitivanje stavova službenika o institutu uslovnog otpusta, prikupljeni su uz pomoć upitnika koji je konstruisan posebno za ove potrebe (sadrži ukupno 8 pitanja, koji se odnose na mišljenje službenika o obimu primene uslovnog otpusta, kriterijumima za donošenje odluke o uslovnom otpustu, uticaju uslovnog otpusta na ponašanje osuđenika, kao i u pogledu ključnih elemenata koji su prema njihovoj proceni bitni za primenu instituta uslovnog otpusta).

5. Varijable istraživanja

U ovom istraživanju analizirane su sledeće *nezavisne* varijable: osnovni podaci o predmetu; podaci o vrsti i nazivu suda; ranija osuđivanost i krivično delo zbog kojeg se osuđenik nalazi na izdržavanju zatvorske kazne; primarna klasifikacija (odeljenje i tretmanska grupa u kojoj se nalazio osuđenik po dolasku u zatvor) i broj podnošenih molbi za uslovni otpust.

Kao *zavisne* varijable definisane su: sekundarna klasifikacija (tretmanska grupa i odeljenje u kojem se nalazio osuđenik u trenutku puštanja na uslovni otpust); radno angažovanje u toku izvršenja zatvorske kazne; vrsta i broj dodeljenih pogodnosti; vrsta i broj izrečenih disciplinskih mera; uključenost u proces profesionalnog osposobljavanja u zatoru (kurs) i dužina uslovljene kazne.

6. Obrada podataka

Obrada prikupljenih podataka sastojala se prvenstveno u skorovanju i unošenju u bazu programa IBM SPSS statistic vers. 19.

Deskriptivnom statistikom vršena su poređenja i ukrštanja posmatranih varijabli istraživanja.

U obradi podataka korišćene su metode deskriptivne statistike: frekvencije, procenti, aritmetičke sredine, standardne devijacije i druge statističke metode.

1. Primena instituta uslovnog otpusta u Kazneno-popravnim zavodima u Sremskoj Mitrovici, Nišu i Požarevcu - sudski postupak

Zakonski okvir: institut uslovnog otpusta regulisan je odredbama sledećih propisa:

- Krivični zakonik, *Sl. glasnik RS*, br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 i 108/2014 (u nastavku: KZ);
- Zakonik o krivičnom postupku, *Sl. glasnik RS*, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 i 55/2014 (u nastavku: ZKP)
- Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, *Sl. glasnik RS*, br. 55/2014 (u nastavku: ZIKS).

Napomena: do stupanja na snagu ZIKS iz 2014. godine, u primeni je bio Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, *Službeni glasnik RS*, br. 85/2005, 72/2009 i 31/2011, a koji je pojedine elemente u pogledu primene instituta uslovnog otpusta regulisao na drugačiji način (*na odgovarajućim mestima u Izveštaju, biće ukazano na izmene koje su od značaja za Istraživanje*).

1.1 Podaci o podnetim molbama za uslovni otpust

U periodu od 2011. do 2015. godine, osuđenici su podneli ukupno 11.349 molbi za uslovni otpust, od kojih je usvojeno ukupno 1.583 molbi (13,95%).

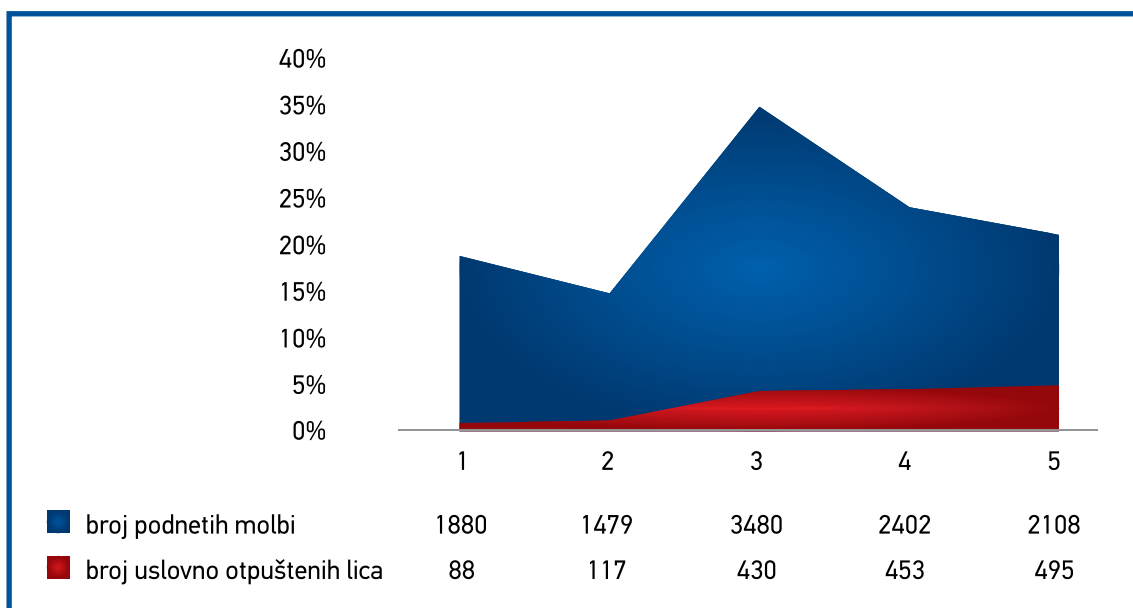
Posmatrano po zavodima, najveći broj podnetih molbi za uslovni otpust, kao i najveći broj uslovno otpuštenih lica, bio je u KPZ Sremska Mitrovica (odnos broja podnetih molbi i uslovno otpuštenih lica - 4.931 : 640), potom u KPZ Niš (odnos broja podnetih molbi i uslovno otpuštenih lica - 3.349 : 549) i najzad u KPZ Požarevac (odnos broja podnetih molbi i uslovno otpuštenih lica - 3.069 : 394). Procentualno posmatrano, najveći broj uslovno otpuštenih lica, u odnosu na broj podnetih molbi, bio je u okviru Kazneno-popravnog zavoda u Nišu - 16,39% (vid. Tabela 1).

Tabela 1. Podaci o broju podnetih molbi po zavodima

PODACI PO ZAVODIMA		
Kazneno-popravni zavod	Broj podnetih molbi	Broj donetih rešenja
Sremska Mitrovica	4.931	640
Niš	3.349	549
Požarevac	3.069	394

Posmatrano po godinama, beleži se porast u primeni instituta uslovnog otpusta od strane sudova. Tako je, na primer, u 2011. godini usvojeno svega 4,68% od ukupnog broja podnetih molbi, da bi u 2015. godini procenat usvojenih molbi bio za čak pet puta viši u odnosu na 2011. godinu, odnosno usvojeno je ukupno 23,48% molbi za uslovni otpust. Dakle, postoji trend porasta primene ovog instituta u praksi.

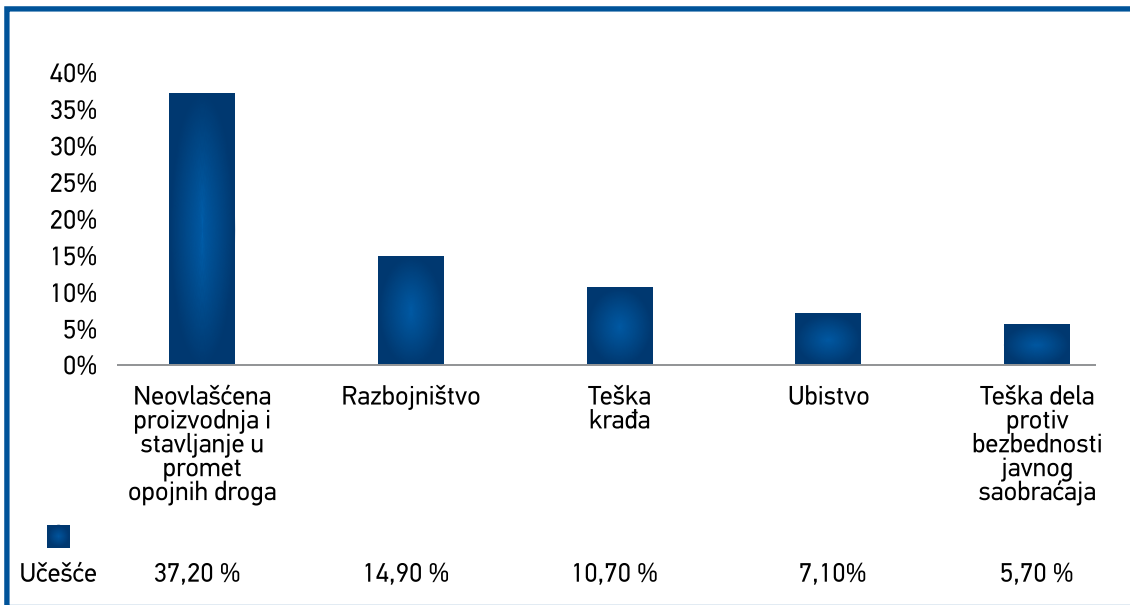
Odnos ukupnog broja podnetih i broja pozitivno rešenih molbi za uslovni otpust je sledeći: 2011. godina - 1880 : 88 (4,68%), 2012. godina - 1479 : 117 (7,91%), 2013. godina - 3480 : 430 (12,36%), 2014. godina - 2402 : 453 (18,86%) i 2015. godina - 2108 : 495 (23,48%). Šematski i brojčani prikaz odnosa broja podnetih i broja usvojenih molbi za uslovni otpust, dat je na Grafikonu 1.

Grafikon 1. Podaci o broju podnetih molbi po zavodima u periodu od 2011. do 2015. godine

Kako se može primetiti, u 2013. godini je zabeležen znatno veći broj podnetih molbi u odnosu na preostale posmatrane godine, što je posledica usvajanja i primene Zakona o amnestiji, *Sl. glasnik RS*, br. 107/2012. Oslobođanjem od izvršenja dela kazne, u posmatranoj populaciji uglavnom 25% izrečene kazne zatvora, određeni broj osuđenika je ranije stekao formalni uslov za podnošenje molbe za uslovni otpust, a koji se ogleda u 2/3 izdržane kazne zatvora (čl. 46 st. 1 KZ).

1.2 Podaci o krivičnom delu, kazni i ranijoj osuđivanosti

Podaci o krivičnom delu - Sudovi u Republici Srbiji su u najvećem broju slučajeva, uslovno otpuštali osuđenike koji su bili na izdržavanju kazne zatvora za sledeća krivična dela: neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga iz čl. 246 KZ (545 osuđenika, odnosno 37,2%), razbojništvo iz čl. 206 KZ (219 osuđenika, odnosno 14,9%), teška krađa iz čl. 204 KZ (158 osuđenika, odnosno 10,7%), ubistvo iz čl. 113 KZ (104 osuđenika, odnosno 7,1%) i teška dela protiv bezbednosti javnog saobraćaja iz čl. 297 KZ (85 osuđenika, odnosno 5,7%), što je prikazano na Grafikonu 2.

Grafikon 2. Podaci o najučestalijim krivičnim delima, za koja su sudovi doneli rešenje u uslovnom otpustu

Pored gore navedenih krivičnih dela, lica na izdržavanju kazne zatvora su dobijala uslovni otpust i za sledeća krivična dela: nedozvoljen prelaz državne granice i krijumčarenje ljudi iz čl. 350 KZ (45 osuđenika, odnosno 3,1%), zloupotreba službenog položaja iz čl. 359 KZ (33 osuđenika, odnosno 2,2%), prevara iz čl. 208 KZ (20 osuđenika, odnosno 1,4%), nasilje u porodici iz čl. 194 KZ (19 osuđenika, odnosno 1,3%), krađa iz čl. 203 KZ (15 osuđenika, odnosno 1,1%), silovanje iz čl. 178 KZ (14 osuđenika, odnosno 1%) i trgovina ljudima iz čl. 388 KZ (14 osuđenika, odnosno 1%).

U strukturi krivičnih dela, nalaze se i ona čije je učešće neznatno, u odnosu na ukupnu strukturu svih dela, odnosno *iznosi ispod 1%*:

- sa po 0,9% u ukupnoj strukturi: falsifikovanje novca iz čl. 223 KZ i teška telesna povreda iz čl. 121 KZ.
- sa po 0,7% u ukupnoj strukturi: iznuda iz čl. 214 KZ.
- sa po 0,6% u ukupnoj strukturi: pronevera iz čl. 364 KZ, ratni zločini protiv civilnog stanovništva iz čl. 372 KZ i teško ubistvo iz čl. 114 KZ.
- sa po 0,5% u ukupnoj strukturi: falsifikovanje i zloupotreba platnih kartica iz čl. 225 KZ, razbojnička krađa iz čl. 205 KZ, falsifikovanje isprave iz čl. 355 KZ, nedavanje izdržavanja iz čl. 195 KZ, otmica iz čl. 134 KZ i poreska utaja iz čl. 229 KZ.
- sa po 0,4% u ukupnoj strukturi: primanje mita iz čl. 367 KZ, udruživanje radi vršenja krivičnih dela iz čl. 346 KZ i zloupotreba položaja odgovornog lica iz čl. 234 KZ.

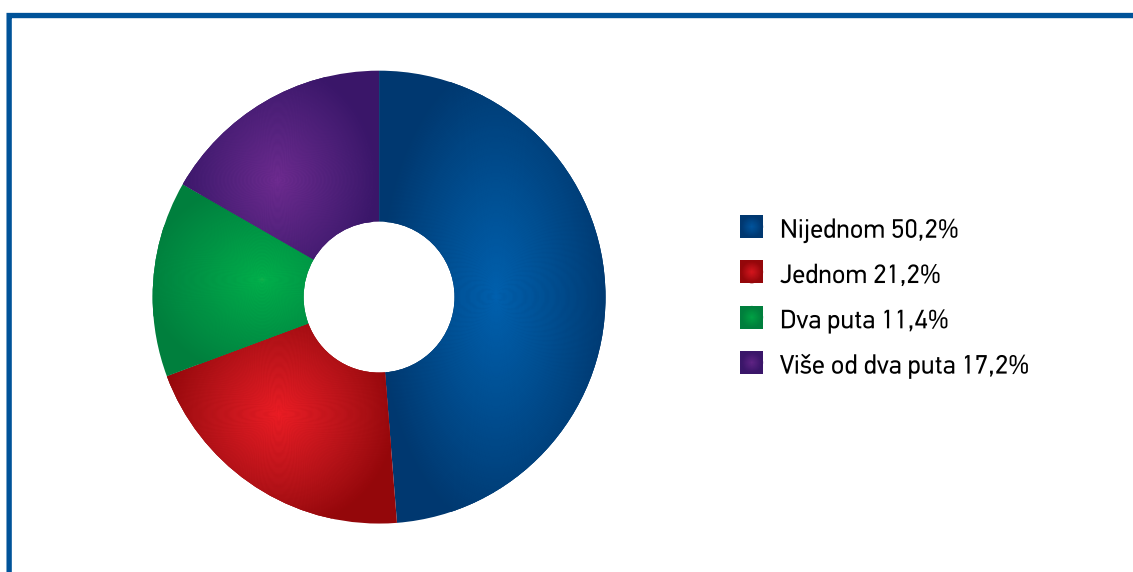
- sa po 0,3% u ukupnoj strukturi: davanje mita iz čl. 368 KZ, krijumčarenje iz čl. 230 KZ i ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz čl. 374 KZ.
- sa po 0,2% u ukupnoj strukturi: obljuba sa detetom iz čl. 180 KZ, pomoć učiniocu posle izvršenog krivičnog dela iz čl. 333 KZ, prikrivanje iz čl. 221 KZ i ubistvo na mah iz čl. 115 Kz.
- sa po 0,1% u ukupnoj strukturi: izazivanje nacionalne, rasne i verske mržnje i netrepeljivosti iz čl. 317 KZ, krađa oružja i dela borbenog sredstva iz čl. 414 KZ, nasilničko ponašanje iz čl. 344 KZ, obljuba nad nemoćnim licem iz čl. 179 KZ, teška dela protiv opšte sigurnosti iz čl. 288 KZ, učestvovanje u tuči iz čl. 123 KZ, zloupotreba ovlašćenja u privredi iz čl. 238 KZ, dogovor za izvršenje krivičnog dela iz čl. 345 KZ, laka telesna povreda iz čl. 122 KZ, napad na službeno lice u vršenju službene dužnosti iz čl. 323 KZ, povreda posebne vojne službe iz čl. 407 KZ, protivpravno lišenje slobode iz čl. 132 KZ, prouzrokovanje stečaja iz čl. 235 KZ, šumska krađa iz čl. 275 KZ i terorističko udruživanje iz čl. 393a KZ.

Podaci o kazni - Najveći broj osuđenika - 56,5% uslovno je otpušteno sa izdržavanja kazne zatvora od dve do pet godina, dok je samo 0,3% njih uslovno otpušteno sa izdržavanja kazne zatvora do šest meseci (detaljan prikaz odnosa raspona kazni i broja uslovno otpuštenih lica, dat je u Tabeli 2).

Tabela 2: Podaci o dužini trajanja kazne zatvora

PODACI PO ZAVODIMA		
RASPON KAZNE	BROJ	PROCENAT
do 6 meseci	5	0,3%
od 6 meseci do 2 godine	333	22,7%
od 2 godine do 5 godina	830	56,5%
od 5 godina do 10 godina	212	14,4%
od 10 do 20 godina	88	6%

Podaci o ranijoj osuđivanosti - U pogledu ovog kriterijuma, može se konstatovati da postoji ujednačenost u pogledu lica koja su ranije osuđivana i onih koja nisu. Preciznije, 732 uslovno otpuštenih lica (49,8%) ranije je već bilo osuđivano.

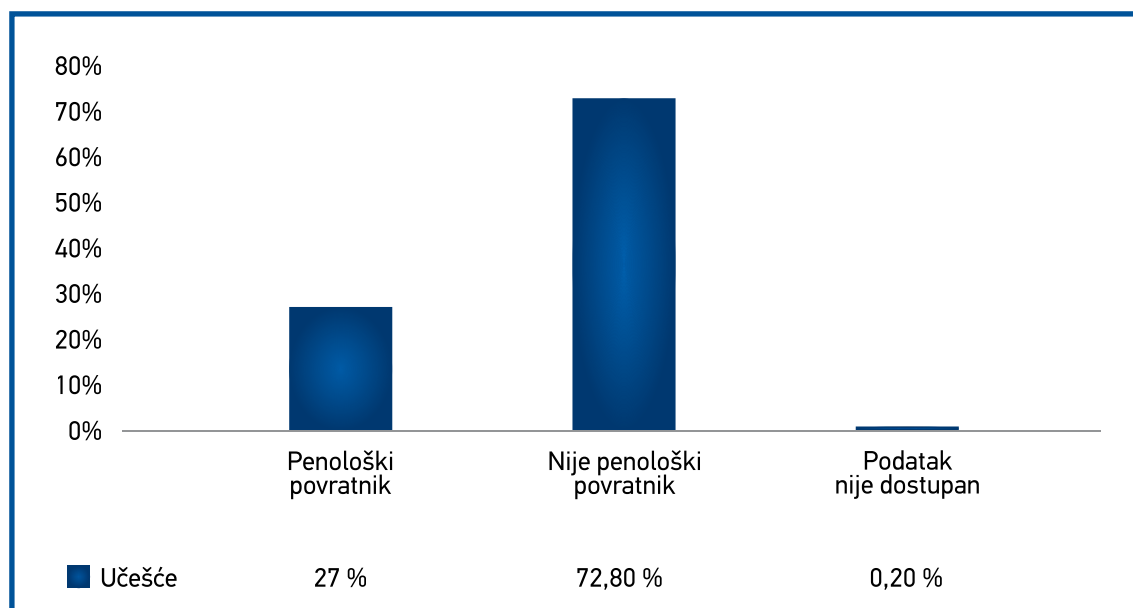

Grafikon 3. Podaci o ranijoj osuđivanosti i broju ranijih osuda

Na Grafikonu 3, prikazani su podaci o ranijoj osuđivanosti, iz koga se vidi da je u pogledu ranije osuđivanih lica, njih 21,2% ranije jednom osuđivano, 11,4% dva puta, a 17,2% više od dva puta (50,2% uslovno otpuštenih lica, ranije nije osuđivano).

Kada je reč o penološkom povratu, kao posebno sagledanoj kategoriji ranije osuđivanosti, a koja se pre svega ogleda u davanju odgovara na pitanje „*Da li je uslovno otpušteno lice ranije izdržavalo kaznu zatvora?*“, istraživanje je pokazalo da je 27% uslovno otpuštenih lica ranije izdržavalo kaznu zatvora, 72,8% ne, dok podatak nije bio dostupan za 0,2% uslovno otpuštenih lica, što je statistički posmatrano zanemarljiv broj (vid. Grafikon 4).

Grafikon 4. Prikaz penološkog povrata uslovno otpuštenih lica

1.3 Podaci o broju podnetih molbi i podnosiocu molbe

Ukupno 57,8% uslovno otpuštenih osuđenih lica, molbu za uslovni otpust je podnosilo jednom, 25,1% dva puta, dok je 17,1% njih molbu podnosilo više od dva puta.

Kada je reč o podnosiocu molbe, lica na izdržavanju kazne zatvora su najčešće samostalno podnosila molbu - u 86,2% slučajeva, dok su u 12,1% slučajeva molbu podnela putem branioca. U preostalih 1,7% slučajeva, molbu su zajednički podneli osuđeni i njegov branilac, ali je sud odluku povodom podnete molbe doneo u okviru jednog rešenja.

U slučajevima obavezne odbrane, bez obzira što su osuđeni samostalno podnosili molbu, sud je licima na izdržavanju kazne zatvora postavljao braniocima po službenoj dužnosti, na koji način je ispoštovana zakonska procedura (uglavnom, reč je o postupcima koji su vođeni pred posebnim odeljenjima Višeg suda u Beogradu).

1.4 Mišljenje kazнено-popravnog zavoda povodom podnete molbe za uslovni otpust

Mišljenje kazнено-popravnih zavoda, uglavnom se može okarakterisati kao pozitivno ili neutralno. U posmatranoj populaciji, nije uočen nijedan izveštaj u kome je decidno dato negativno mišljenje povodom podnete molbe.

Kod neusvojenih molbi, u 86,5% slučajeva, zavodi su davali neutralno mišljenje, dok je kod usvojenih u 98% slučajeva ono bilo pozitivno - detaljniji prikaz odnosa mišljenja zavoda i (ne)usvojenih molbi, dat je u Tabeli 3.

Tabela 3. Mišljenje kazнено-popravnih zavoda povodom podnete molbe za uslovni otpust

MIŠLJENJE KAZNENO-POPRAVNIH ZAVODA			
NEUSVOJENE MOLBEBROJ		USVOJENE MOLBE	
pozitivno	13,5%	pozitivno	98%
neutralno	86,5%	neutralno	2%

Ipak, u okviru neutralnih mišljenja, na kraju svakog izveštaja (mišljenja zavoda) naveden je poseban zaključak u, moglo bi se reći uobičajenoj formi za sve zavode, a to je da „u konkretnom slučaju ima mesta napredovanju“. Upravo su takvi izveštaji bili povod da sudovi traže dopunu izveštaja od zavoda, u kome će precizno navesti svoje mišljenje, a tužiocima jedan od razloga da daju negativno mišljenje povodom podnete molbe. Suštinski posmatrano, ovakvi navodi u okviru izveštaja, mogu se tumačiti i kao negativno mišljenje.

1.5 Kvalitet mišljenja kazнено-popravnih zavoda: preporuke za unapređenje

Istraživanje je pokazalo da, i pored postojanja identične forme (preciznije, formulara) koji je propisan od strane Ministarstva pravde - Uprave za izvršenje krivičnih sankcija, deo koji se tiče pisanja samog izveštaja - mišljenja o ponašanju osuđenika za vreme izdržavanja kazne zatvora, nije ujednačen na nivou ova tri kazнено-popravna zavoda.

Imajući u vidu odredbe KZ koje se odnose na uslovni otpust, ali i izmene navedenog propisa, koje na snagu stupaju 1. juna 2017. godine, zapažanja i preporuke u pogledu obaveznih elemenata mišljenja su sledeće:

1. Primarna klasifikacija - podrazumeva primarnu raspoređenost u odeljenje (otvoreno, poluotvoreno, zatvoreno) i tretmansku grupu (A1, A2, B1, B2, V1, V2). Neophodno je da u ovom delu bude naveden podatak o radnom mestu na koje se osuđenik raspoređuje, kao i procenjeni stepen rizika (kategorija rizika i numerička oznaka), uz sledeća preciziranja:

- Mora biti jasno naveden i tok napredovanja osuđenika. U tom smislu, najpre je potrebno navesti grupu tretmana u kojoj se nalazio osuđeni prilikom stupanja na izdržavanje kazne zatvora, a potom sva njegova napredovanja iz određene grupe tretmana u drugu (po pravilu onu koja pruža viši stepen prava i pogodnosti);

- Neophodno je jasno naznačiti u kom odeljenju i tretmanskoj grupi se nalazio osuđenik u vreme podnošenja molbe za uslovni otpust.

2. Radno angažovanje - u izveštaju mora biti jasno naznačeno da li je osuđenik bio radno angažovan za vreme izdržavanja kazne zatvora. U ovom pogledu, nije dovoljno samo navesti potvrđan ili odričan odgovor, već je neophodno dati i sledeća pojašnjenja:

- Ukoliko je odgovor potvrđan, potrebno je navesti na kojim poslovima je osuđenik bio radno angažovan, da li je došlo do promena u pogledu vrste posla koje obavlja, da li je osuđeno lice bilo disciplinovano na radu i da li se zalagao na radu ili je bilo nedisciplinovano (u smislu dobijanja pogodnosti na osnovu zalaganja na radu/ili je sankcionisano zbog neobavljanja posla, kašnjenja na posao i sl.).
- Za slučaj da je odgovor negativan, neophodno je navesti tačne razloge zbog kojih lice na izdržavanju kazne zatvora nije bilo radno angažovano - da li su to okolnosti objektivne prirode, poput bolesti, starosti, jezičke barijere, invaliditeta/nesposobnosti za rad, nedostatka radnih mesta ili je, pak, reč o okolnostima subjektivne prirode - nepostojanje želje za radnim angažovanjem (nezainteresovanost ili odbijanje radnog angažovanja).
- Kada postoji nedostatak radnih mesta, trebalo bi navesti da li se lice na izdržavanju kazne zatvora interesovalo da bude radno angažovano, da li se raspitalo o poslu, prijavljivalo na konkurse za posao i sl.
- Drugi vidovi angažovanja - osuđena lica, koja nisu radno angažovana, često se bave volonterskim radom pa je i ovu okolnost neophodno jasno navesti, budući da i ona može predstavljati indiciju o dobrom vladanju osuđenika (odnosno o njegovoj želji da bude radno angažovan).

3. Obrazovanje i stručna obuka - potrebno je jasno navesti da li je osuđenik uključen u proces osnovnoškolskog ili srednjoškolskog obrazovanja (u slučaju da je utvrđeno da postoji obrazovna potreba, tj. da osuđenik pre dolaska na izvršenje zatvorske kazne nije završio obavezno osnovnoškolsko ili srednjoškolsko obrazovanje i da mu je u tom slučaju, od strane službe, preporučeno uključivanje u obrazovni proces u zatvoru).

- Stručna obuka - Neophodno je jasno navesti da li je osuđenik pohađao neki kurs za vreme izdržavanja kazne zatvora, odnosno da li je stekao poseban sertifikat o stečenim znanjima i veštinama i iz koje oblasti. Pored ovog vida usavršavanja, bilo bi poželjno navesti da li je uzimao učešće u radu sekcija koje postoje na nivou svakog zavoda (npr. bibliotekarska, literarna, dramska, sportska...) te da li je učestvovao na takmičenjima koja se organizuju na nivou kazneno-popravnih zavoda.

4. Prava i pogodnosti - i u ovom delu postoji neujednačenost, budući da pojedini zavodi imaju tendenciju da ne navode sva prava i pogodnosti koje je osuđeni koristio tokom izdržavanja kazne zatvora, već da prosto navedu samo poslednje pogodnosti koje su osuđeniku dodeljene, te bi mišljenja trebalo uskladiti na sledeći način:

- Neophodno je tačno navesti sva prava i pogodnosti koja su osuđenom dodeljivana tokom izdržavanja kazne zatvora, uz obrazloženje da li su dodeljena prava i pogodnosti korišćene u skladu sa propisima ili ne (da li je bilo zloupotrebe dodeljenih prava/pogodnosti od strane osuđenog lica).

5. Disciplinska kažnjavanost - neophodno je decidno navesti sledeće: prvo, da li je osuđeni disciplinski kažnjavan i drugo, ukoliko je odgovor potvrđan, potrebno je navesti broj disciplinskih kazni, te označiti broj onih koje se mogu okarakterisati kao teži disciplinski prestupi. Težina disci-

plinskih prestupa je veoma važna, imajući u vidu da izmene KZ predviđaju da samo osuđeni koji je tokom izdržavanja kazne zatvora dva puta kažnjen za *teže* disciplinske prestupe, ne može biti uslovno otpušten.

- Zbog neujednačene prakse u pogledu kvalifikovanja određenog ponašanja kao lakšeg ili težeg disciplinskog prestupa, u izveštaju je neophodno i tačno označiti za koju vrstu disciplinskog prestupa je osuđenik disciplinski kažnjen, kao i opis neželjenog ponašanja, koje je bilo osnov za pokretanje disciplinskog postupka i izricanje disciplinske mere.

6. Odnos osuđenika prema krivičnom delu - neophodno je navesti podatak o tome kakav je stav osuđenika prema izvršenom krivičnom delu (da li prihvata/odbija odgovornost za krivično delo; da li priznaje/poriče da je učinio krivično delo, da li okrivljuje druge/minimalizuje razmere krivičnog dela; da li ispoljava kajanje zbog istog ili ne i sl.)

7. Odnos osuđenika prema službenim licima, drugim osuđenima i porodici (da li uvažava službena lica i njihove sugestije; kakav je odnos osuđenika sa drugim osuđenima (da li ima korektne odnose sa drugim osuđenima ili su odnosi konfliktni, da li pripada neformalnom sistemu i sl.); kakav odnos osuđenik ima sa članovima svoje šire i uže porodice, da li ima kontakte/održava li kontakte itd.

8. Stepen ostvarenog procesa resocijalizacije - stručne službe u zavodu bi morale dati ocenu ostvarenog programa postupanja i stepen nastalih promena u ponašanju i vladanju osuđenika. U tom smislu, neophodno je navesti i stepen rizika u trenutku podnošenja molbe za uslovni otpust (da li je došlo do revizije upitnika u toku izvršenja zatvorske kazne, zbog čega i kada - da li je osuđenik na osnovu nove procene/revidiranja upitnika za procenu rizika, potreba i kapaciteta klasifikovan u nižu ili višu kategoriju rizika (uz adekvatno obrazloženje).

9. Ostali podaci od značaja - ukoliko postoje i neke druge okolnosti koje mogu biti od značaja za donošenje odluke o uslovnom otpuštanju (*bez obzira da li idu u korist osuđenom licu ili ne*) neophodno ih je navesti. U ovom smislu, ukoliko je nakon podnošenja molbe za uslovni otpust, u odnosu na izveštaj koji je dostavljen nadležnom sudu, došlo do promena u bilo kojoj kategoriji koja je važna za donošenje odluke, bilo bi poželjno sastaviti kratak dopis i uputiti ga sudu, naročito ukoliko službenik iz kazneno-popravnog zavoda, iz objektivnih razloga, nije u mogućnosti da pristupi na ročište na kome se odlučuje o uslovnom otpustu (ukoliko, pak, pristupa na ročište, nove okolnosti bi trebalo da istakne na samom ročištu).

10. Podatak o zloupotrebi psihoaktivnih supstanci ili alkohola - Mišljena smo da zavod treba u izveštaju da navede i podatak da li je osuđeno lice zavisnik od psihoaktivnih supstanci ili alkohola (kao i podatak da li se primenjuje odgovarajuća supstituciona terapija/da li osuđenik apstinira) kako bi sud (u slučaju prihvatanja molbe za uslovni otpust) mogao da odredi osuđeniku i ispunjavanje obaveza predviđenih zakonom (kao što su npr: uzdržavanje od upotrebe droge ili alkohola; posećivanje određenih profesionalnih i drugih savetovališta ili ustanova i postupanje po njihovim uputstvima itd.).

Imajući u vidu podatak o velikom broju osuđenika koji su zavisnici, kao i da je praksa zavoda da se nastavlja sa primenom supstitucione metadonske terapije (ukoliko je ona započeta pre dolaska na izvršenje zatvorske kazne), od izuzetne je važnosti da se osuđeniku pomogne da nastavi sa apstinencijom i u slučaju uslovnog puštanja na slobodu (što i jeste smisao pojedinih mera predviđenih zakonom).

Pozitivnih primeri ovakvog postupanja postoje u praksi. U toku istraživanja koje je obavljeno, konkretno u kazneno-popravnim zavodima u Nišu, uočena su tri primera u kojima je zavod dao pozitivno mišljenje u pogledu podnete molbe za uslovni otpust, uz naglašavanje činjenice da je osuđenik bio zavisnik od psihoaktivnih supstanci te da već duže vreme apstinira od upotrebe narkotika, pa zavod predlaže sudu da, ukoliko prihvati molbu osuđenika za uslovni otpust, izrekne i neku od mera/obaveza koje su propisane zakonom.

Nažalost, u praksi postoji vrlo mali broj ovakvih pozitivnih primera. Stoga, mišljenja smo da je navođenje podataka o postojanju zavisnosti od psihoaktivnih supstanci/alkohola u okviru izveštaja izuzetno korisno, što sa druge strane može pozitivno uticati na praksu sudova da češće izriču osuđeniku ispunjavanje obaveza propisanih zakonom, naročito u situaciji nakon poslednjih izmena KZ, budući da je sada i u okviru opšteg dela materijalnog krivičnog zakonodavstva, ovakva mogućnost decidno predviđena.

11. Zaključna ocena/mišljenje zavoda povodom molbe za uslovni otpust - mišljenja smo da zavod treba da iznese jasan i konkretan stav (pozitivan/negativan) povodom podnete molbe za uslovni otpust osuđenika, uzimajući u obzir sve prethodno navedene činjenice o njegovom ponašanju i vladanju u toku izvršenja zatvorske kazne.

Upitnik za procenu rizika

Čini se vrlo važnim napomenuti i podatak do koga se došlo prilikom istraživanja - a odnosi se na to da sudovi u obrazloženju odluke o odbijanju molbe za uslovi otpust navode utvrđeni stepen rizika (nizak/srednji/visok) kao razlog, pa smo mišljenja da to nije dobra praksa.

- *Upitnik za procenu rizika, kapaciteta i potreba osuđenog* predstavlja osnov za rad službenika za tretman, ali i osnov svih daljih aktivnosti prema osuđenom. On omogućava sveobuhvatnu analizu psihološkog, pedagoškog, kriminološkog i socijalnog funkcionisanja osuđenog, koja se vrši u cilju procene rizika, kapaciteta za promene i specifičnih potreba osuđenog. Strukturiran je sa ciljem da pomogne stručnom zavodskom osoblju da procene kolika je verovatnoća da će osuđeni recidivirati, ali i koliki je rizik od povreda koje osuđenik može da nanese sebi, društvenoj zajednici i zakonskim normama (kao takav, daje sveobuhvatne podatke o: krivičnom delu, kriminalnom dosijeu, stavu osuđenog prema krivičnom delu, uslovima stanovanja osuđenog, porodičnim i bračnim odnosima, obrazovanju i obuci, odnosu prema radu i zapošljavanju, raspolaganju novcem i prihodima, životnom stilu i socijalnim kontaktima, zloupotrebi alkohola, droga, psihološkim faktorima, ponašanju prema drugima i načinu razmišljanja).

Navedni Upitnik koji se koristi u našim zavodima, temelji se na statističkom izračunavanju jačine veze između pojedinih obeležja i recidivizma, na osnovu čega se utvrđuje set karakteristika koje su najuže povezane sa kriminalnim ponašanjem.

Kao najvažniji nedostatak Upitnika za procenu rizika, potreba i kapaciteta navodi se to da se previše oslanja na statičke (nepromenjive) faktore rizika (pa tako u praksi, ako je osuđenik imao loše porodične i bračne odnose, nije imao stalno zaposlenje, napustio je ili prekinuo školovanje - na skalama procene rizika će dobiti visoke skorove i kategoriju rizika), dok su dinamički faktori zastupljeni u manjoj meri;

Ponašanje, kao i promene u ponašanju osuđenika nastale tokom izvršenja zatvorske kazne su najbolji pokazatelji uspešnosti vaspitno korektivnog tretmana i one moraju biti uzete u obzir prikom donošenja odluka koje se tiču osuđenog lica. Navedeni upitnik ostavlja vrlo malo prostora za beleženje promena ponašanja osuđenika tokom izvršenja zatvorske kazne.

Detalniji osvrt na Upitnik za procenu rizika, potreba i kapaciteta osuđenika čini se otvara brojna druga pitanja vezano za praktičnu primenu i njegovu validnost, pouzdanost i diskriminativnost. Ove komponente upitnika neophodno je empirijski evaluirati kako bi se utvrdilo u kojim pravcima je neophodno izvršiti izmene i dopune upitnika.

Samo upitnik koji je pouzdan, validan i diskriminativan može da da objektivnu procenu stepena rizika i u takvim okolnostima on bi unapredio internu klasifikaciju unutar zavoda i poslužio kao dobra osnova i u donošenju odluke o uslovnom otpustu.

Sama činjenica da sudije koriste podatak o stepenu rizika prilikom donošenja odluke o uslovnom otpuštanju osuđenika, još u većoj meri naglašava potrebu da karakteristike upitnika budu empirijski proverene.

Pored navedenih preporuka, treba naglasiti da postoji i pozitivna praksa koja je primećena u radu pojedinih kazneno-popravnih zavoda, u poslednje dve posmatrane godine, a koja se tiče formatiranja samog izveštaja - u vidu razdvajanja pasusa za svaku od gore navedenih celina, zatim korišćenje kurziva ili zadebljanih slova itd. (što svakako omogućava lakši pregled podataka/činjenica koje se uzimaju u obzir prilikom donošenja odluke o uslovnom otpustu).

1.6 Mišljenje tužioca povodom podnete molbe za uslovni otpust

Poslednjih godina, u naučnoj i stručnoj javnosti je ukazivano da tužioci najčešće (u više od 95% slučajeva) daju negativno mišljenje povodom podnete molbe za uslovni otpust. Međutim, istraživanje je pokazalo potpuno drugačiju sliku u pogledu mišljenja tužioca, a podaci (numerički i procentalni) u pogledu mišljenja tužioca, dati su u Tabeli 4.

Tabela 4. Mišljenje tužioca povodom podnete molbe za uslovni otpust

MIŠLJENJE TUŽIOCA			
pozitivno	negativno	nedostupan podatak	prepušteno sudu
512 (34,8%)	744 (50,8%)	199 (13,6%)	12 (0,8%)

Podaci pokazuju da su tužioci u više od 1/3 slučajeva, davali pozitivno mišljenje za uslovni otpust, odnosno u 512 slučajeva (34,8%). Negativno mišljenje je i dalje najčešće i ono je dato u pogledu 1/2 uslovno otpuštenih lica, odnosno u 744 slučajeva (50,8%), u 199 slučajeva (13,6%) podatak o mišljenju tužioca je nedostupan, dok su se tužioci u pogledu 12 osuđenika (0,8%) izjasnili na taj način što „sudu prepuštaju odluku u pogledu podnete molbe za uslovni otpust“. Upravo su u pogledu poslednje kategorije identifikovane statistički značajne razlike kada je u pitanju mišljenje tužioca i dužina uslovljene kazne, budući da je u situaciji kada je odluka „ostavljena sudu na ocenu“, dužina uslovljene kazne značajno duža u odnosu na ostale slučajeve (*LSD post-hoc test*).

Napomena 1: Razlozi za nedostupnost podataka u pogledu mišljenja tužioca povodom podnete molbe za uslovni otpust su sledeći: - prvo, podnesak tužioca u kome je navedeno mišljenje se nikada ne dostavlja kazneno-popravnog zavodu, te se u tom smislu ne čuva u evidencijama; drugo, u obrazloženju rešenja o uslovnom otpustu, sud nije naveo podatak o pozitivnom / negativnom mišljenju tužioca.

Napomena 2: U situaciji kada je podatak u pogledu mišljenja tužioca nedostupan, postoje indicije da je mišljenje tužioca bilo negativno. Razlog za takav zaključak, ogleda se u činjenici da je između dana donošenja rešenja na osnovu koga se osuđeno lice uslovno otpušta sa izdržavanja kazne zatvora i dana pravnosnažnosti takvog rešenja, proteklo najmanje tri nedelje, a rokovi za ulaganje žalbe su kratki i iznose tri dana od dana prijema pismenog otpisivanja rešenja. Kako se rešenja drugostepenih sudova uglavnom ne dostavljaju zavodima, ukoliko je došlo do potvrđivanja prvostepenog rešenja, pouzdanost ovakvih indicija bi trebalo proveriti u praksi, uvidom u sudske spise.

Razlozi za pozitivno / negativno mišljenje - U toku istraživanja, ispitivani su i razlozi na koje se tužiocima pozivaju prilikom davanja pozitivnog ili negativnog mišljenja povodom molbe za uslovni otpust. Ovi razlozi, bili su dostupni u 514 predmeta (35% od ukupnog broja), dok u preostalih 956 (65%) podatak nije bio dostupan, budući da sudovi u svojim odlukama - rešenjima o uslovnom otpustu, nisu navodili razloge na koje su se tužiocima pozivali prilikom davanja mišljenja.

Najčešćih deset razloga (uključuje i pozitivne i negativne) na koje su se tužiocima pozivali, jesu: izveštaj kazneno-popravnog zavoda (266), izjašnjenje predstavnika KPZ (60), proces resocijalizacije je u toku - „ima mesta napredovanju“ (47), recidiv (39), planirani istek kazne (36), težina krivičnog dela (35), priroda i društvena opasnost krivičnog dela (35), svrha kažnjavanja (31), amnestija (20) i upitnik za procenu rizika - stepen rizika (17).

Pored ovih razloga, tužiocima su se pozivali i na sledeće: dužina izrečene kazne zatvora, priroda učinjenog krivičnog dela, disciplinska kažnjavanost, posledica krivičnog dela, osuđeni ne priznaje izvršenje krivičnog dela, vođenje novih krivičnih postupaka protiv osuđenog, vrsta krivičnog dela, disciplinska nekažnjavanost, odnos osuđenog prema krivičnom delu, prinudno dovođenje na izdržavanje kazne, sporazum o priznanju krivice, vreme provedeno u KPZ itd.

Ukoliko se odvojeno posmatraju razlozi za pozitivno i negativno mišljenje, primetno je da se u slučaju pozitivnog mišljenja, tužiocima najčešće pozivaju na izveštaj KPZ (230), a od stupanja na snagu ZIKS iz 2014. godine i na izjašnjenje predstavnika KPZ (60), dok se svi ostali razlozi veoma retko pojavljuju - maksimalno do tri puta.

U slučaju negativnog mišljenja, situacija je znatno drugačija, budući da postoji ujednačenost u pogledu učestalosti pozivanja na pojedine razloge. Sa druge strane, ovi razlozi zahtevaju dodatno pojašnjenje iz dva razloga: prvo, pozivanje na neke od njih nije u skladu sa prirodom i svrhom instituta uslovnog otpusta, a samim tim ni sa pozitivno-pravnim propisima; drugo, neki od ovih razloga se pojavljuju i prilikom davanja pozitivnog mišljenja pa je i u tom smislu neophodno ukazati na probleme u praksi. Najčešći razlozi na koje se tužiocima pozivaju prilikom davanja negativnog mišljenja:

- Resocijalizacija je u toku - „ima mesta napredovanju“ (47) - razlog na koji su se tužiocima najčešće pozivali, prilikom davanja negativnog mišljenja. Pozivanje na ovaj razlog, proističe iz činjenice da su zavodi svoje „neutralne“ izveštaje završavali upravo ovom floskulom, što je tužiocima ostavljalo prostor za tumačenje da je krajnje mišljenje zavoda „negativno“. Problem u okviru ovog razloga, jeste taj što su tužiocima davali negativno mišljenje čak i ukoliko je osuđenik u okviru tretmana raspoređen u grupu A2 (otvoreno odeljenje). Ukrštanjem varijabli „mišljenje tužioca“ i „grupa tretmana pri izlasku iz KPZ“, izvodi se zaključak da su tužiocima u situaciji kada je određeno lice raspoređeno u

otvoreno odeljenje (A1 ili A2 grupa tretmana) češće davali negativno, nego pozitivno mišljenje (odnos negativnog i pozitivnog mišljenja - 57% : 43%). Ovo je negativna praksa, koju bi u budućnosti trebalo menjati.

- Recidiv (39) - ranija osuđivanost je, po pravilu, razlog da tužioci daju negativno mišljenje i pored činjenice da ona ne predstavlja zakonom propisan razlog zbog koga lice na izdržavanju kazne zatvora ne može biti uslovno otpušteno. Sa druge strane, ranija osuđivanost je okolnost koju je sud već cenio i to prilikom odmeravanja kazne, uzimajući u obzir olakšavajuće i otežavajuće okolnosti.
- Izveštaj KPZ (36) - ovo je razlog koji su se tužioci češće navodili kada su davali pozitivno mišljenje (230). Ipak, nepreciznost izveštaja u pojedinim slučajevima, kao i korišćenje gore pomenute floskule „ima mesta napredovanju“ bili su razlog za pozivanje na izveštaj zavoda prilikom davanja negativnog mišljenja.
- Težina krivičnog dela (35) - okolnost za koju ne postoji osnov u zakonu, a koji bi opravdao tužioca prilikom obrazlaganja negativnog mišljenja povodom podnete molbe za uslovni otpust. Ovo je negativna praksa, koju bi u budućnosti trebalo menjati.
- Priroda i društvena opasnost krivičnog dela (35) - ovo je razlog (*preciznije, dva razloga*) koji, kao i u slučaju težine krivičnog dela, nema svoje opravdanje u zakonskim normama, odnosno to su okolnosti koje je sud cenio prilikom odmeravanja kazne. I ovaj vid negativne prakse, ne bi trebalo da bude model postupanja tužilaca.
- Svrha kažnjavanja (30) - u situacijama kada je reč o krivičnim delima koja se mogu okarakterisati kao teža, poput onih koja pripadaju grupi krivičnih dela protiv života i tela, tužioci su smatrali da svrha kažnjavanja (u vidu *generalne* prevencije) ne bi bila ostvarena, ukoliko bi bilo doneto rešenje o uslovnom otpustu. Neki od njih su se pozivali i na *specijalnu* prevenciju, iako se njeno osnovno dejstvo ispoljava prilikom izricanja kazne, a ne i prilikom primene instituta uslovnog otpusta. Poslednje izmene KZ, u budućnosti bi trebalo da dovedu do umanjenja pozivanja na ovaj razlog, budući da se neće zahtevati da je „u odnosu na osuđenika postignuta svrha kažnjavanja“, već da isti „dok traje uslovni otpust, neće izvršiti novo krivično delo“.
- Planirani istek kazne (23) - bez obzira na ispunjenost objektivnog uslova u pogledu 2/3 izdržane kazne, pojedini tužioci su smatrali da zakonom postavljeni objektivni uslov nije adekvatan i da je 1/3 preostale kazne zatvora predug period da bi lice na izdržavanju kazne zatvora moglo biti uslovno otpušteno. Ovakva negativna praksa, morala bi biti promenjena. Sa druge strane, planirani istek kazne se nekada pojavljivao i kao pozitivan razlog za uslovni otpust (13) ali opet u negativnom kontekstu, budući da su tužioci, pozivajući se na ovaj razlog, davali pozitivno mišljenje samo ukoliko je do isteka kazne ostalo do tri (3) meseca.
- Amnestija (20) - Nakon donošenja Zakona o amnestiji, *Sl. glasnik RS*, br. 107/2012, amnestija je bila jedan od razloga na koji su se tužioci pozivali prilikom obrazlaganja negativnog mišljenja. Čini se da je ovo jedan od retkih razloga za koje bi se moglo reći da mogu imati svoje puno opravdanje, budući da je u nekim slučajevima primećeno da je konkretno osuđeno lice, kada se matematički sagleda, izdržalo 1/2 kazne na koju je osuđeno i da se samim tim može postaviti pitanje u pogledu ispunjenosti objektivnog uslova u vidu 2/3 izdržane kazne.

1.7 Sudski postupak - opšti podaci

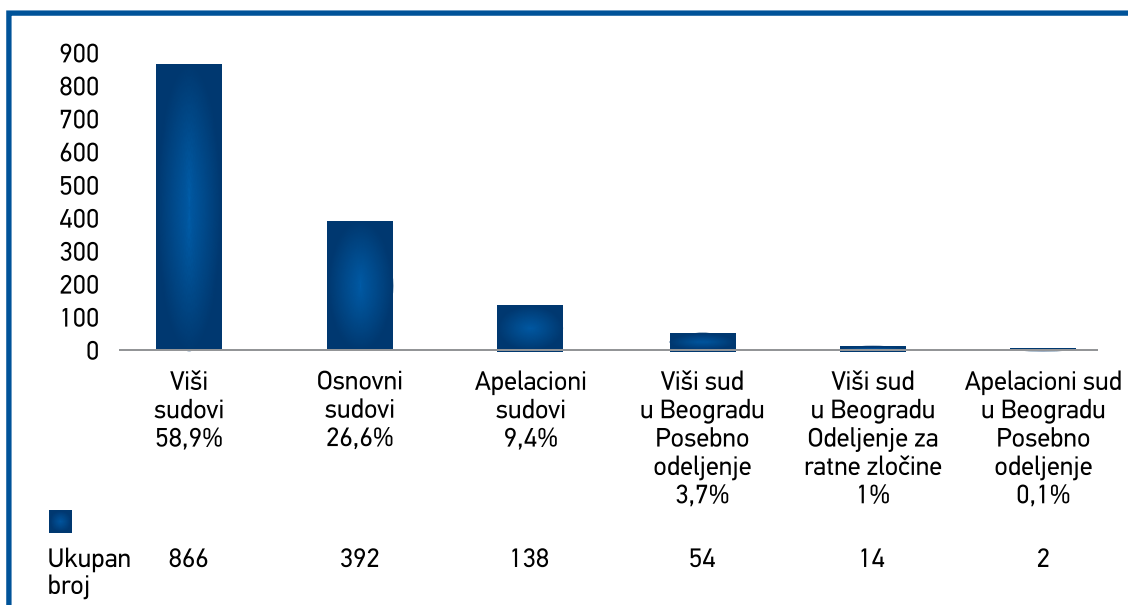
Prvostepeni postupak - u najvećem broju slučajeva, okončan je donošenjem rešenja o usvajanju molbe za uslovni otpust (86,3%) dok je u preostalim slučajevima sud doneo rešenje o odbijanju molbe (13,7%). Po pravilu, lica na izdržavanju kazne zatvora su ulagala žalbu.

Drugostepeni (žalbeni) postupak - postupak po žalbi osuđenog lica na rešenje kojim je molba za uslovni otpust odbijena, okončan je na sledeći način:

- 65,7% slučajeva - donošenjem rešenja o usvajanju žalbe i preinačavanjem rešenja u korist osuđenog lica;
- 34,3% slučajeva - donošenjem rešenja o usvajanju žalbe, ukidanjem prvostepenog rešenja i vraćanjem predmeta prvostepenom sudu na ponovno odlučivanje.

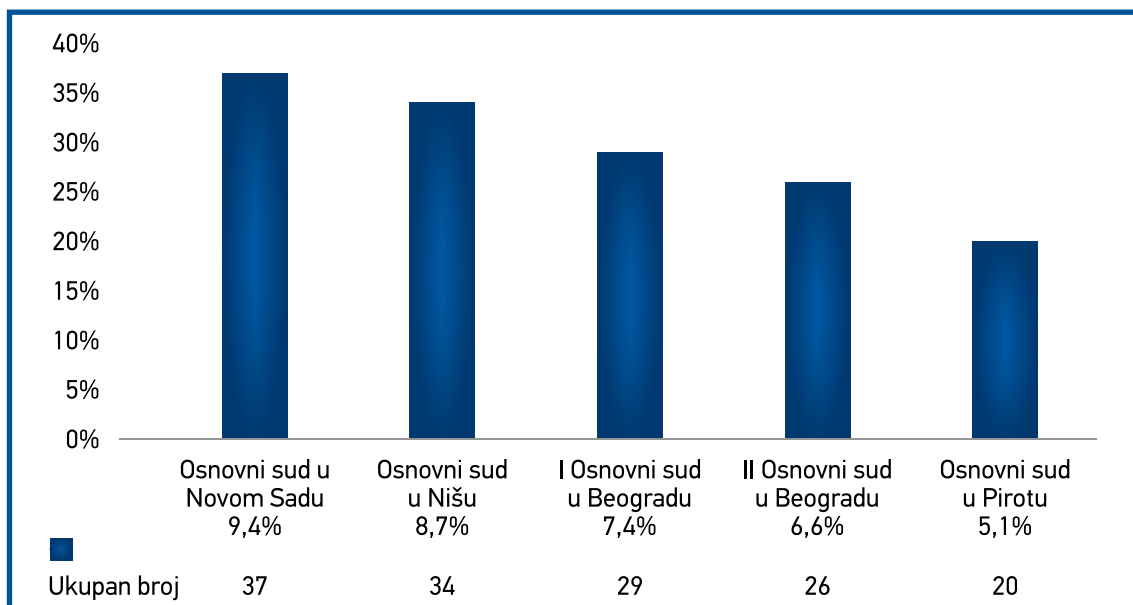
1.8 Sudski postupak - podaci o primeni instituta uslovnog otpusta po sudovima

Vrsta suda - opšti podaci - u posmatranoj populaciji, u periodu od 2011. do 2015. godine, rešenja o uslovnom otpustu su najčešće donosili: viši sudovi i to u 866 slučajeva (58,9%), potom osnovni sudovi u 392 slučaja (26,6%) i najzad apelacioni sudovi u 138 slučaja (9,4%). U ovoj strukturi, sa pojedinačnim učešćem ispod 5%, nalaze se i posebna odeljenja Višeg suda u Beogradu, kao i posebno odeljenja Apelacionog suda u Beogradu (vid. Grafikon 5).

Grafikon 5. Broj uslovnih otpusta u odnosu na vrstu suda

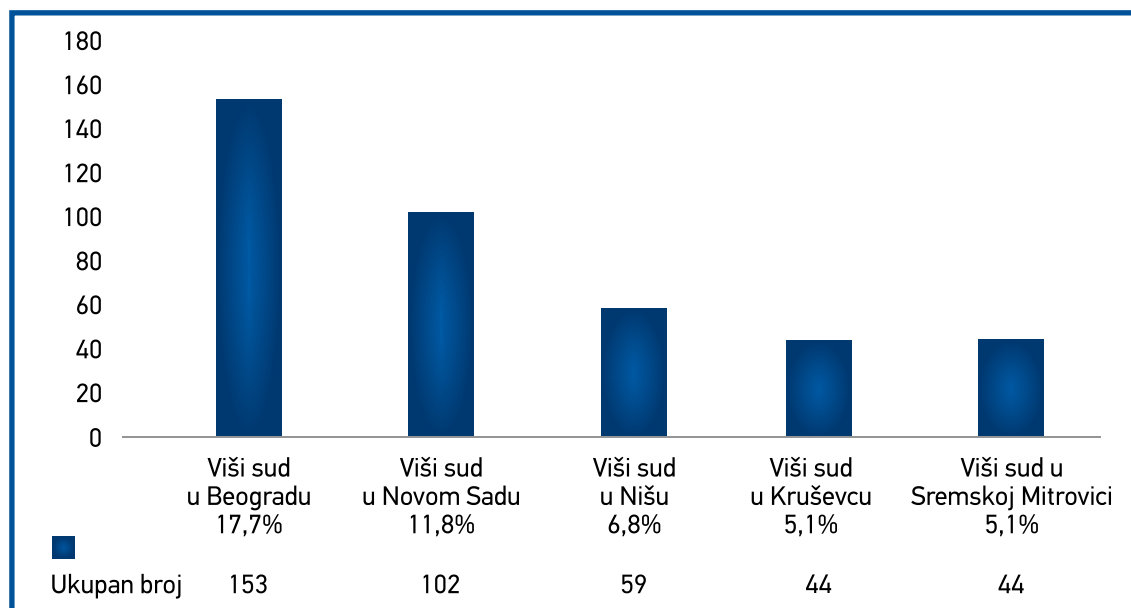
Osnovni sudovi - kada je reč o ovoj vrsti suda, pojedinačno posmatrano, rešenja o uslovnom otpustu su najčešće donosili: Osnovni sud u Novom Sadu u 37 slučajeva (9,4%), Osnovni sud u Nišu u 34 slučajeva (8,7%), I Osnovni sud u Beogradu u 29 slučajeva (7,4%), II Osnovni sud u Beogradu u 26 slučajeva (6,6%) i Osnovni sud u Pirotu u 20 slučajeva (5,1%). Šematski prikaz osnovnih sudova koji su najčešće donosili rešenja o usvajanju molbi za uslovni otpust, dat je na Grafikonu 6.

Grafikon 6. Osnovni sudovi koji su najčešće usvajali molbe za uslovni otpust

Učešće ostalih osnovnih sudova: sa po **4,1% (16)** - Osnovni sud u Sremskoj Mitrovici i Osnovni sud u Vranju; sa po **3,8% (15)** - Osnovni sud u Čačku; sa po **3,6% (14)** - Osnovni sud u Subotici, Osnovni sud u Zaječaru; sa po **3,1% (12)** - Osnovni sud u Kraljevu; sa po **2,8% (11)** - Osnovni sud u Negotinu; sa po **2,3% (9)** - Osnovni sud u Požarevcu; sa po **2% (8)** - Osnovni sud u Prokuplju i Osnovni sud u Valjevu; sa po **1,8% (7)** - Osnovni sud u Kikindi, Osnovni sud u Kruševcu, Osnovni sud u Smederevu, Osnovni sud u Somboru; sa po **1,5% (6)** - Osnovni sud u Lazarevcu, Osnovni sud u Mladenovcu, Osnovni sud u Novom Pazaru; sa po **1,3% (5)** - III Osnovni sud u Beogradu, Osnovni sud u Pančevu, Osnovni sud u Paraćinu, Osnovni sud u Vrbasu; sa po **1% (4)** - Osnovni sud u Aleksincu, Osnovni sud u Kragujevcu, Osnovni sud u Prijepolju; sa po **0,8% (3)** - Osnovni sud u Jagodini, Osnovni sud u Loznici, Osnovni sud u Obrenovcu, Osnovni sud u Rumi, Osnovni sud u Šidu, Osnovni sud u Ubu. sa po **0,5% (2)** - Osnovni sud u Bečeju, Osnovni sud u Boru, Osnovni sud u Dimitrovgradu, Osnovni sud u Leskovcu, Osnovni sud u Požegi, Osnovni sud u Šapcu, Osnovni sud u Senti, Osnovni sud u Staroj Pazovi; sa po **0,3% (1)** - Osnovni sud u Arandelovcu, Osnovni sud u Brusu, Osnovni sud u Despotovcu, Osnovni sud u Ivanjici, Osnovni sud u Kuršumliji, Osnovni sud u Mionici, Osnovni sud u Surdulici, Osnovni sud u Trsteniku, Osnovni sud u Užicu, Osnovni sud u Vršcu, Osnovni sud u Zrenjaninu.

Viši sudovi - u najvećem broju slučajeva, postupci povodom molbi za uslovni otpust, najčešće su vođeni pred višim sudovima, te u tom smislu ne iznenađuje podatak da su, ukoliko se posmatraju vrste sudova, najviše usvojenih molbi doneli upravu neki od viših sudova u Republici Srbiji. Kada je reč o višim sudovima, rešenja o uslovnom otpustu su najčešće donosili: Viši sud u Beogradu u 153 slučaja (17,7%), Viši sud u Novom Sadu u 102 slučaja (11,8%), Viši sud u Nišu u 59 slučajeva (6,8%), Viši sud u Kruševcu u 44 slučaja (5,1%) i Viši sud u Sremskoj Mitrovici, takođe u 44 slučaja (5,1%) - vid. Grafikon 7.

Grafikon 7. Viši sudovi koji su najčešće usvajali molbe za uslovni otpust

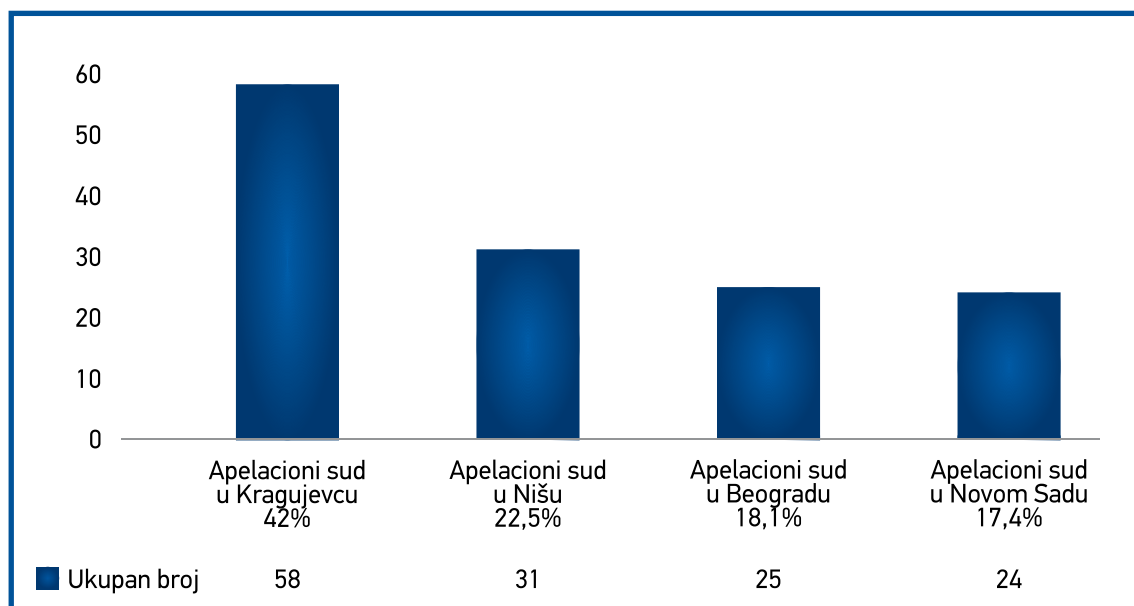
Učešće ostalih viših sudova: Viši sud u Kraljevu - **4,4% (38)**, Viši sud u Šapcu i Viši sud u Vranju - po **3,9% (34)**, Viši sud u Zrenjaninu - **3,7% (32)**, Viši sud u Zaječaru - **3,6% (31)**, Viši sud u Smederevu - **3,5% (30)**, Viši sud u Jagodini i Viši sud u Leskovcu - po **3,2% (28)**, Viši sud u Čačku - **3,1% (27)**, Viši sud u Užicu - **3% (26)**, Viši sud u Somboru - **2,8% (24)**, Viši sud u Kragujevcu - **2,7% (23)**, Viši sud u Prokuplju i Viši sud u Subotici - po **2,1% (18)**, Viši sud u Požarevcu - **2% (17)**, Viši sud u Novom Pazaru - **1,8% (16)**, Viši sud u Negotinu - **1,4% (12)**, Viši sud u Pančevu - **1,3% (11)**, Viši sud u Valjevu - **1% (9)**, Viši sud u Pirotu - **0,8% (7)** i Viši sud u Smederevu - **0,1% (1)**.

Apelacioni sudovi - imaju veoma važnu ulogu u pogledu primene instituta uslovnog otpusta i to iz dva osnovna razloga: prvo - oni uvek postupaju kao krajnja instanca, odnosno u situacijama kada lica na izdržavanju kazne zatvora ulože žalbu protiv prvostepenih rešenja viših sudova, te samim tim od njih zavisi da li će prvostepeno rešenje biti potvrđeno, preinačeno u korist osuđenog ili će biti ukinuto i predmet vraćen prvostepenom sudu na odluku; drugo - od obrazloženja odluka apelacionih sudova i zauzimanja nekih, uslovno rečeno, opštih stavova u pogledu primene ovog instituta, zavisi i ujednačavanje prakse na nivou viših sudova koji spadaju u nadležnost konkretnog apelacionog suda.

Kao što je ranije navedeno, apelacioni sudovi su u 65,7% slučajeva rešenja kojim su odbijene molbe za uslovni otpust, preinačavali u korist lica na izdržavanju kazne zatvora, dok su u 34,3% slučajeva donosili rešenja kojim se ukida prvostepeno rešenje i predmet vraća na ponovnu odluku prvostepenom sudu.

Iako ukidanjem prvostepenih rešenja i ponovnim vraćanjem na odluku prvostepenim sudovima ni na koji način nije povređen zakon, mišljenja smo da, iako se odluka formalno donosi u obliku rešenja, te samim tim ne postoji ograničenje u pogledu broja ukidanja odluka i ponovnog vraćanja prvostepenom sudu, takvu praksu bi trebalo izbegavati. Razlog za ovakvo mišljenje, treba tražiti pre svega u smislu i suštini instituta uslovnog otpusta, ali i hitnosti ove vrste postupka. Jer, ukoliko postupak traje duže od tri meseca (nekada i do godinu dana) može se postaviti pitanje, kakva je uopšte svrha instituta uslovnog otpusta, ako će lice na izdržavanju kazne zatvora biti uslovno otpušteno svega nekoliko dana ili nedelja pre planiranog isteka, a na kakve primere se, istina ne u većem obimu, nailazilo u praksi.

Kada je reč o žalbenim postupcima koji su okončani na taj način što je doneto rešenje kojim je prvostepeno rešenje preinačeno u korist osuđenog lica (*drugim rečima, rešanja apelacionih sudova na osnovu kojih su lica na izdržavanju kazne zatvora uslovno otpuštena*) struktura učešća apelacionih sudova u odnosu na broj ovakvih rešenja je sledeća: Apelacioni sud u Kragujevcu - 58 slučajeva (42%), Apelacioni sud u Nišu - 31 slučaj (22,5%), Apelacioni sud u Beogradu - 25 slučajeva (18,1%) i Apelacioni sud u Novom Sadu - 24 slučaja (17,4%). Šematski prikaz ovih podataka, dat je na Grafikonu 8.

Grafikon 8. Apelacioni sudovi - broj rešenja na osnovu kojih su osuđenici uslovno otpušteni

Napomena: Prikaz učešća sudova, u okviru ove celine, daje samo brojčani (numerički i procentualni) podatak o uslovno otpuštenim licima koja su kaznu zatvora izdržavala u Kazneno-popravnim zavodima u Sremskoj Mitrovici, Nišu i Požarevcu i to u odnosu na ukupan broj podnetih molbi na nivou svih zavoda. Budući da je istraživanje sprovedeno samo u okviru zavoda, a ne i u okviru sudova koji su donosili odluke, u narednim istraživanjima, trebalo bi sagledati i sudske spise, prikupiti podatke o ukupnom broju podnetih molbi na nivou svakog suda, te vrstama odluka, kako bi se mogao izvesti zaključak o odnosu broja podnetih i broja pozitivno rešenih postupaka, na nivou svakog suda.

1.9 Dužina uslovljene kazne (dužina trajanja uslovnog otpusta)

Opšti podaci - U posmatranoj populaciji, *prosečna dužina* ranijeg puštanja na uslovni otpust (dužina uslovljene kazne) iznosi 4 meseca i 21 dan, pri čemu *minimalna* dužina uslovljene kazne iznosi 1 dan - Viši sud u Sremskoj Mitrovici, a *maksimalna* 4 godine 9 meseci i 27 dana - Viši sud u Beogradu - Odeljenje za ratne zločine.

Tabela 5. Prosečna dužina uslovljene kazne u odnosu na vrstu suda

VRSTA SUDA	BROJ REŠENJA	PROSEK (DANI)
Osnovni sudovi	392	93,78
Viši sudovi	866	147,33
Viši sud u Beogradu - Posebno odeljenje	54	239,57
Viši sud u Beogradu - Odeljenje za ratne zločine	14	1077,36
Apelacioni sudovi	138	111,12
Apelacioni sud u Beogradu - Posebno odeljenje	2	290,50

U odnosu na vrstu suda, najduže prosečno trajanje uslovnog otpusta davao je Viši sud u Beogradu - Odeljenje za ratne zločine, u trajanju od 1077,36 dana (odnosno: 2 godine 11 meseci i 27 dana) dok su osnovni sudovi, što je i očekivano imajući u vidu njihovu nadležnost, davali najkraće prosečno trajanje uslovnog otpusta od 93,78 dana (odnosno: 3 meseca i 3 dana). Detaljniji prikaz po sudovima, dat je u Tabeli 5.

Odnos izrečene i uslovljene kazne - ukoliko se dužina uslovljene kazne posmatra u odnosu na dužinu izrečene kazne zatvora, može se konstatovati da, što je dužina izrečene (izdržavane) kazne manja, manja je i prosečna vrednost uslovljene kazne. U pogledu kazne zatvora do 6 meseci, prosečna uslovljena kazna iznosi oko 28 dana, što je u odnosu na varijablu - „dužina izrečene kazne“ - minimum, dok je maksimalan prosek zabeležen u okviru raspona kazne od 10 do 20 godina i iznosi oko 375 dana (odnosno: 1 godina i 10 dana). Detaljniji prikaz odnosa dužine izrečene (izdržavane) i uslovljene kazne, dat je u Tabeli 6.

Tabela 6. Prosečna dužina uslovljene kazne u odnosu na dužinu izrečene kazne

DUŽINA IZREČENE KAZNE	BROJ REŠENJA	USLOVLJENA KAZNA (prosek/dani)
do 6 meseci	5	27,8
od 6 meseci do 2 godine	333	64,7
od 2 godine do 5 godina	830	134,8
od 5 godina do 10 godina	212	195,1
od 10 do 20 godina	88	374,9

Napomena: Iako istraživanjem nije obuhvaćeno upoređivanje dužine izrečene kazne i dužine uslovljene kazne, u odnosu na ispunjenost objektivnog uslova u vidu 2/3 izdržane kazne, na primeru kazne zatvora u trajanju od 10 do 20 godina interesantno je primetiti sledeće. Ukoliko bi se, hipotetički posmatrano, uzelo da su svi osuđenici u okviru ovog raspona izdržavali kaznu zatvora u trajanju od 10 godina (a činjenica je da je prosečna dužina zatvorske kazne u okviru ovog raspona viša) objektivni uslov u vidu 2/3 izdržane kazne svako od njih bi stekao protekom 6 godina i 8 meseci. Drugim rečima, maksimalna dužina ranijeg puštanja na uslovni otpust bi iznosila 3 godine i 4 meseca (1/3). Budući da (ovog puta, realno posmatrano) prosečna dužina uslovljene kazne u okviru

ovog raspona iznosi 1 godinu i 10 dana (375 dana) dolazi se do zaključka da su u hipotetičkom primeru lica na izdržavanju kazne zatvora uslovni otpust dobijala tek nakon 9/10 izdržane kazne.

Odnos uslovljene kazne i pojedinih krivičnih dela - Kao što je ranije navedeno (vid. gore - „Podaci o krivičnom delu, kazni i ranijoj osuđivanosti“) sudovi u Republici Srbiji su u najvećem broju slučajeva, uslovno otpuštali osuđenike koji su bili na izdržavanju kazne zatvora za sledeća krivična dela: nevolasćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga iz čl. 246 KZ (545 osuđenika, odnosno 37,2%), razbojništvo iz čl. 206 KZ (219 osuđenika, odnosno 14,9%), teška krađa iz čl. 204 KZ (158 osuđenika, odnosno 10,7%), ubistvo iz čl. 113 KZ (104 osuđenika, odnosno 7,1%) i teška dela protiv bezbednosti javnog saobraćaja iz čl. 297 KZ (85 osuđenika, odnosno 5,7%).

Ipak, kada se sagleda odnos uslovljene kazne za pojedina krivična dela, identifikovane su statistički značajne razlike između različitih vrsta (tipova) krivičnih dela. Oni koji su osuđeni za krivična dela: ratni zločini protiv civilnog stanovništva iz čl. 372 KZ, ratni zločin protiv ratnih zarobljenika iz čl. 374 KZ i udruživanje radi vršenja krivičnih dela iz čl. 346 KZ, dobijaju statistički značajno duže uslovne kazne, u odnosu na učiniocima drugih krivičnih dela. Ovo ne treba posmatrati kao primere loše prakse, budući da odredbe KZ dozvoljavaju uslovni otpust i za ova krivična dela. Međutim, ostaje otvoreno pitanje iz kog razloga se ovakva praksa ne primenjuje i na učiniocima drugih krivičnih dela, koja se mogu okarakterisati kao teža, a kod kojih je učinocima sud izrekao zatvorske kazne preko 10 godina.

1.10 Ispunjenje posebnih obaveza i elektronski nadzor

U periodu od 2011. do 2015. godine, mogućnost donošenja rešenja o uslovnom otpustu, uz određivanje dužnosti na strani osuđenog, u pogledu ispunjenja neke od obaveza predviđenih krivičnim zakonom, odnosno primene elektronskog nadzora, isključivo je bila propisana odredbom čl. 567 st. 2 ZKP, odnosno u okviru krivičnog procesnog zakonodavstva, ali ne i kao mogućnost koja je decidno predviđena odredbama KZ koje regulišu institut uslovnog otpusta. Neusklađenost materijalnog, procesnog i izvršnog krivičnog prava, možda je bila jedan od razloga zbog koga sudovi nisu često koristili ove mogućnosti.

Ispunjenje posebnih obaveza: posebne obaveze odnose se na sadržinu zaštitnog nadzora iz čl. 73 KZ, čija je mogućnost primene, kako je već navedeno, bila propisana odredbama procesnog zakonodavstva. Poslednjim izmenama KZ, koje stupaju na snagu 1. juna 2017. godine, ova mogućnost će biti predviđena i u okviru materijalnog krivičnog zakonodavstva, budući da izmenjena odredba čl. 46 predviđa da sud može u odluci o uslovnom otpustu odrediti da je osuđeni dužan da ispuni neku od obaveza iz čl. 73 KZ, kao i neku drugu obaveznu predviđenu krivičnopravnim odredbama. U ovom smislu, izražavamo nadu da će u budućnosti ove mere biti znatno češće korišćene.

Odredbom čl. 73 KZ, propisano je da zaštitni nadzor može obuhvatiti jednu ili više od sledećih obaveza:

1. *javljanje organu nadležnom za izvršenje zaštitnog nadzora u rokovima koje taj organ odredi;*
2. *osposobljavanje učinioca za određeno zanimanje;*
3. *prihvatanje zaposlenja koje odgovara sposobnostima učinioca;*

4. *ispunjavanje obaveza izdržavanja porodice, čuvanja i vaspitanja dece i drugih porodičnih obaveza;*
5. *uzdržavanje od posećivanja određenih mesta, lokala ili priredbi, ako to može biti prilika ili podsticaj za ponovno vršenje krivičnih dela;*
6. *blagovremeno obaveštavanje o promeni mesta boravka, adrese ili radnog mesta;*
7. *uzdržavanje od upotrebe droge ili alkoholnih pića;*
8. *lečenje u odgovarajućoj zdravstvenoj ustanovi;*
9. *posećivanje određenih profesionalnih i drugih savetovališta ili ustanova i postupanje po njihovim uputstvima;*
10. *otklanjanje ili ublažavanje štete prouzrokovane krivičnim delom, a naročito izmirenje sa žrtvom učinjenog krivičnog dela.*

U posmatranoj populaciji, ukupno je doneto tri (3) rešenja, u okviru kojih su sudovi odredili primenu zaštitnog nadzora. Ovakva rešenja, u dva slučaja je doneo Viši sud u Leskovcu (br. predmeta: Kuo-76/15 od 21.10.2015. godine; Kuo-84/15 od 23.11.2015. godine) dok je u jednom slučaju rešenje o uslovnom otpustu, uz primenu zaštitnog nadzora, doneo Viši sud u Čačku (br. predmeta: Kuo-74/15 od 9.12.2015. godine).

Zajedničke karakteristike:

- U sva tri slučaja, zaštitni nadzor je primenjen prema licima koja su izdržavala kaznu zatvora zbog izvršenja krivičnog dela iz čl. 246 KZ - Neovlašćena proizvodnja i stavljanje u promet opojnih droga.
- Prosečna dužina trajanja uslovnog otpusta: 1 godina 2 meseca i 9 dana (dakle, znatno više od prosečne dužine uslovljene kazne na nivou populacije uslovno otpuštenih lica.
- Lica koja su uslovno otpuštena, dobila su pozitivno mišljenje ustanove u kojoj su izdržavala kaznu zatvora (KPZ Niš) uz preporuku sudu da se prema njima primene odgovarajuće mere, predviđene odredbom čl. 73 KZ.
- Zaštitni nadzor, u sva tri slučaja obuhvata primenu mera iz čl. 73 st. 1, tač. 7 i 9 KZ - uzdržavanje od upotreba droge ili alkoholnih pića i posećivanje određenih profesionalnih i drugih savetovališta ili ustanova i postupanje po njihovim uputstvima;

Elektronski nadzor - u posmatranoj populaciji, primenjen je samo u dva (2) slučaja i to od strane Osnovnog suda u Prokuplju i Višeg suda u Beogradu - Posebno odeljenje. Za razliku od mera zaštitnog nadzora, u okviru primene elektronskog nadzora nisu uočene bilo kakve zajedničke karakteristike u pogledu ova dva predmeta.

- Osnovni sud u Prokuplju br. Kuo 36/13 od 27.12.2013. godine - *krivično delo*: teška dela protiv bezbednosti javnog saobraćaja iz čl. 297 KZ; *ranije puštanje u odnosu na planirani istek kazne*: 6 meseci i 26 dana.
- Viši sud u Beogradu - Posebno odeljenje br. Kuo Po1 - 136/14 od 31.7.2014. godine - *krivično delo*: udruživanje radi vršenja krivičnih dela iz čl. 346 KZ, falsifikovanje i zloupotreba platnih kartica uz čl. 225 KZ i falsifikovanje isprave iz čl. 355 KZ; *ranije puštanje u odnosu na planirani istek kazne*: 1 godina 1 mesec i 25 dana.

1.11 Žalba tužioca na rešenje o uslovnom otpustu

Podatak o tome da li je tužilac uložio žalbu ili ne, nije dostupan u čak 52,7% slučajeva. Dostupni podaci pokazuju da tužioci nisu ulagali žalbu u čak 35,3% slučajeva (oko 0,5% razlike u odnosu na iskazano mišljenje tužioca u toku postupka) dok su žalbu ulagali u 12% slučajeva. Iako je tokom 2011. i 2012. godine gotovo bilo pravilo da tužioci ulažu žalbe na rešenja o uslovnom otpustu, taj trend se menja od 2013. godine. Podatak da žalba nije ulagana u više od 1/3 slučajeva, pokazuje znatno drugačiju sliku, u odnosu na ustaljeno mišljenje i stav koji je prisutan u naučnoj i stručnoj javnosti, po kome tužioci u više od 95% slučajeva ulažu žalbe na rešenja o uslovnom otpustu. Komentari u vezi sa žalbenim razlozima, gotovo su identični onima u pogledu negativnog mišljenja tužioca, te ih u ovom delu nećemo ponavljati (vid. gore - *Razlozi za pozitivno / negativno mišljenje*).

Napomena 1: Razlozi za nedostupnost podataka u pogledu žalbe tužioca povodom podnete molbe za uslovni otpust, slični su onima u pogledu nedostupnosti mišljenja tužioca: - prvo, žalba tužioca u se nikada ne dostavlja kazneno-popravnom zavodu, te se u tom smislu ne čuva u evidencijama; drugo, u nekim situacijama, čak i kada je tužilac ulagao žalbu, a drugostepeni sud potvrdio prvostepeno rešenje o uslovnom otpustu, sudovi su zavodima dostavljali samo prvostepeno rešenje, sa klauzulom pravnosnažnosti, ali ne i drugostepeno rešenje kojim je žalba tužioca odbijena.

Napomena 2: U situaciji kada je podatak u pogledu žalbe tužioca nedostupan, postoje indicije da je mišljenje tužioca bilo negativno. Razlog za takav zaključak, ogleda se u činjenici da je između dana donošenja rešenja na osnovu koga se osuđeno lice uslovno otpušta sa izdržavanja kazne zatvora i dana pravnosnažnosti takvog rešenja, proteklo najmanje tri nedelje, a rokovi za ulaganje žalbe su kratki i iznose tri dana od dana prijema pismenog otpredavanja rešenja. Kako se rešenja drugostepenih sudova uglavnom ne dostavljaju zavodima, ukoliko je došlo do potvrđivanja prvostepenog rešenja, pouzdanost ovakvih indicija bi trebalo proveriti u praksi, uvidom u sudske spise.

Napomena 3: Tokom istraživanja, uočeno je da negativno mišljenje tužioca ne mora nužno da vodi ulaganju žalbe na rešenje o uslovnom otpustu. Iz tog razloga, ne bi se smela povlačiti paralela između negativnog mišljenja tužioca i žalbe tužioca na rešenje o uslovnom otpustu.

1.12 Trajanje postupka povodom molbe za uslovni otpust

Dužina trajanja postupka, sagledana je od momenta predaje molbe kazneno-popravnom zavodu do dana donošenja pravnosnažne odluke, na osnovu koje je lice na izdržavanju kazne zatvora uslovno otpušteno.

Najpre, važno je istaći da od momenta predaje molbe za uslovni otpust službenicima zavoda, do sastavljanja izveštaja i upućivanja molbe sudu, nije prolazilo duže od tri dana, što govori u prilog ažurnosti rada vaspitača koji su sastavljali mišljenja. Duži proces (u trajanju od 10 do 15 dana) uočen je samo u petnaest (15) slučajeva na celokupnoj populaciji uslovno otpuštenih lica u ovim zavodima, što je statistički posmatrano zanemarljiv podatak.

U nešto više od 2/3, odnosno 68,7% slučajeva (1001 lice) postupak je trajao od jednog do tri meseca, dok je u okviru kategorije naročito dugih postupaka - preko devet meseci, bilo svega 0,5% molbi (8 lica) što je ujedno i najmanje procentualno učešće u pogledu raspona dužine trajanja postupka, koji su dati na Grafikonu 9. Do jednog meseca (dakle, oni najbrži postupci) okončano je 9,5% postupaka (138 lica), od tri do šest meseci 18,1% (264 lica) i od šest do devet meseci postupak je trajao u 3,2% slučajeva (47 lica).

Grafikon 9. Dužina trajanja postupka

Postupci koji su trajali duže od tri meseca, uglavnom su posledica žalbenih postupaka koji su okončani na taj način što je žalba usvojena, prvostepeno rešenje ukinuto i predmet vraćen prvostepenom sudu na ponovno odlučivanje. Međutim, u okviru postupaka koji su vođeni pred Višim sudom u Beogradu (153) primećeno je da su isti u više od 75% slučajeva trajali duže od tri meseca, što se možda može pravdati i činjenicom da je navedeni sud imao najveći priliv molbi za uslovni otpust u periodu od 2011. do 2015. godine.

Napomena: U toku istraživanja, nije bilo moguće utvrditi dužinu trajanja postupka u odnosu na sledeći raspon: datum prijema molbe u sud - pravnosnažno okončanje postupka. Razlozi: prvo, u evidencijama lica na izdržavanju kazne zatvora, ne beleži se podatak, niti čuvaju povratnice, na osnovu kojih bi se mogao utvrditi datum prijema molbe u sud; drugo, u rešenjima o uslovnom otpustu, sudovi mahom ne navode datum prijema molbe, već isključivo navode datum održavanja ročišta na kome se donosi odluka povodom podnete molbe. Ove podatke, jedino je moguće dobiti uvidom u sudske spise.

1.13 Podaci o recidivu i broju opozvanih rešenja o uslovnom otpustu

Kada ja reč o broju opozvanih rešenja o uslovnom otpustu, odnosno o recidivu uopšte, nakon puštanja na uslovni otpust, sa sigurnošću se može tvrditi da u 1470 slučajeva (92,9%) nije došlo do opoziva uslovnog otpusta. Takođe, ova lica ni po isteku trajanja uslovnog otpusta, nisu ponovo stupila na izdržavanje kazne zatvora.

Napomena: Ovde se ne bi smeo izvesti zaključak da protiv svih navedenih lica nisu podnete krivične prijave ili da nisu u toku novi krivični postupci. Takvi podaci, ne mogu biti dostupni u evidencijama koje se čuvaju u zavodima, tako da se jedino može konstatovati da ta lica, nakon uslovnog otpuštanja, nisu ponovo stupila na izdržavanje kazne zatvora zbog učinjenog novog krivičnog dela.

U preostalih 113 slučajeva (7,1%) sa sigurnošću se može tvrditi da je recidiviralo 5 lica (nije došlo do opoziva uslovnog otpusta, već su nakon isteka trajanja uslovnog otpusta izvršili nova krivična dela). Podatak je nedostupan za preostalih 108 lica (6,8%) iz razloga što istraživačkom timu nisu bile dostupne na uvid evidencije osuđenika koji su uslovno otpušteni (nije ih bilo moguće identifikovati u arhivama zavoda).

Napomena 1: U ovom slučaju, može postojati indicija da su neka od tih lica recidivirala. Razlog za postojanje indicija, ogleda se u činjenici da se celokupna evidencija (misli se na arhiviranu evidenciju) u slučaju izvršenja novog krivičnog dela i postojanja pravnosnažne osuđujuće presude, dostavlja onom zavodu u kome je to lice raspoređeno na izdržavanje zatvorske kazne (što ne mora biti isti zavod u kome je izdržavana prvobitna kazna zatvora, te se u tom smislu javlja dilema da li evidencije nisu pronađene u arhivi usled navedenog razloga). Sa druge strane, u slučaju nekoliko primera (ukupno 30 od 113) službenici zavoda su bili ljubazni da izvrše službenu proveru, na osnovu koje je utvrđeno, a što je gore navedeno, da u slučaju pet (5) lica nije došlo do opoziva uslovnog otpusta, ali su naknadno izvršili nova krivična dela.

Napomena 2: Pitanje recidiva, predstavlja važno pitanje, kako zbog osnovne svrhe zbog koje se institut uslovnog otpusta primenjuje, tako i zbog svrhe kažnjavanja uopšte. Neophodno je naglasiti da je za proveru ponovnog vršenja krivičnih dela od strane ranije osuđivanog lica, poželjno da prođe nekoliko godina od dana isteka zatvorske kazne (odnosno puštanja na uslovni otpust) - u nauci se obično preporučuje period od pet godina. Za takve provere, pored uvida u evidencije koje su čuvaju u okviru kazneno-popravnih zavoda, neophodno je vršiti i uvide u sudske spise.

2. Primena instituta uslovnog otpusta u Kazneno-popravnim zavodima u Sremskoj Mitrovici, Nišu i Požarevcu - tretman

Odredbom čl. 46 st. 1 KZ, propisano je da će se „pri oceni da li će se osuđeni uslovno otpustiti uzeti u obzir njegovo *vladanje* za vreme izdržavanja kazne, *izvršavanje radnih obaveza*, s obzirom na njegovu radnu sposobnost, kao i *druge okolnosti* koje pokazuju da je u odnosu na njega postignuta svrha kažnjavanja”.

Napomena: Izmene KZ, koje stupaju na snagu 1. juna 2017. godine, jednim delom ovo pitanje drugačije uređuju. Reči „pokazuju da je u odnosu na njega postignuta svrha kažnjavanja”, zamenjuju se rečima: „ukazuju da osuđeni dok traje uslovni otpust neće izvršiti novo krivično delo”, a reči „disciplinski kažnjan”, zamenjuju se rečima: „kažnjan za teže disciplinske prestupe”.

Upravo u citiranom delu odredbe, ogleda se jedno od posebno važnih pitanja u savremenoj penologiji, a koje se tiče efikasnosti tretmana u ostvarivanju resocijalizacije osuđenih lica. Radna angažovanost, disciplinovanost, odeljenje u kome se lice na izdržavanju kazne zatvora nalazi, ali i korišćenje prava i pogodnosti vanzavodskog karaktera, osnovni su parametri prilikom ocene da li će konkretno lice biti uslovno otpušteno ili ne. Iz navedenog razloga, istraživanjem je obuhvaćena i analiza tretmana i to:

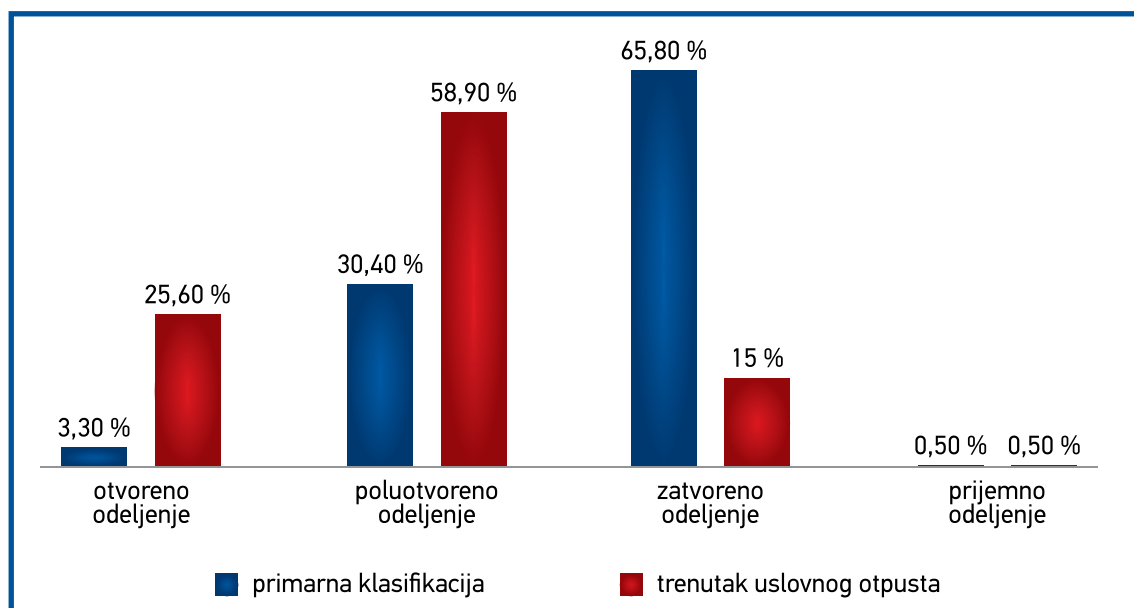
- Opšti podaci o tretmanu osuđenog lica: odeljenje u kome je osuđeni raspoređen na početku izdržavanja kazne i prilikom puštanja na uslovni otpust (uključujući i kategorije tretmana);
- Podaci o radnoj angažovanosti i njenom uticaju na uslovni otpust;
- Podaci o disciplinskoj kažnjavanosti i njenom uticaju na uslovni otpust.
- Podaci o dodeljenim i korišćenim pravima i pogodnostima;

2.1 Odeljenje i tretman uslovno otpuštenih lica

Odeljenje i tretman, sagledani su iz dva ugla: prvo, prilikom stupanja osuđenog lica na izdržavanje kazne zatvora (primarna klasifikacija iz prijemnog odeljenja) i drugo, u trenutku uslovnog otpuštanja lica sa izdržavanja kazne zatvora.

Odeljenje na početku izdržavanja kazne zatvora - Kao što je i očekivano, najveći broj osuđenika, na početku izdržavanja kazne zatvora, bio je raspoređen u zatvoreno odeljenje - 961 (65,8%), u poluotvoreno 444 (30,4%), a u otvoreno odeljenje njih 47 (3,3%). Takođe, njih 8 (0,5%) u prijemnom odeljenju su bili i na početku izdržavanja kazne, ali i prilikom uslovnog otpuštanja (reč je o licima prema kojima nije ni započet tretman, odnosno nije izvršena primarna klasifikacija pre nego što su uslovno otpuštena).

Odeljenje prilikom puštanja na uslovni otpust - Napredak u pogledu tretmana, vidljiv je već ukoliko se sagleda odeljenje u kome je osuđeni razvrstan u trenutka uslovnog otpuštanja. Za razliku od početnog stadijuma, prilikom uslovnog otpuštanja, najmanji broj lica je bio razvrstan u zatvoreno odeljenje - 219 (15%) dok ih je najviše bilo u poluotvorenom odeljenju - 865 (58,9%). U otvoreno odeljenje, koje pruža najveći stepen prava i pogodnosti, u trenutku uslovnog otpuštanja, bilo je raspoređeno 374 lica (25,6%). Kada je reč o prijemnom odeljenju, odnosno o licima prema kojima nije izvršena primarna klasifikacija, podatak je isti kao i u prethodnom pasusu - 8 lica (0,5%). Odnos između odeljenja u odnosu na početni i krajnji stadijum izdržavanja kazne zatvora, dat je na Grafikonu 10.

Grafikon 10. Raspoređenost uslovno otpuštenih lica po odeljenjima

Ono što je na grafikonu uočljivo, pre svega kada se radi o odeljenju u kome se nalaze osuđeni u trenutku uslovnog otpuštanja (preciznije, prilikom podnošenja molbe i sastavljanja izveštaja kazneno-popravnog zavoda) jeste da je najveći broj njih raspoređen u poluotvoreno odeljenje (58,9%) odnosno u ono odeljenje u koje se razvrstava osuđeni koji ima delimično očuvane kapacitete za promenu i srednji stepen rizika - čl. 17 st. 3 Pravilnika o tretmanu, programu postupanja, razvrstavanju i naknadnom razvrstavanju osuđenih lica, *Sl. glasnik RS, br. 66/2015 (u nastavku: Pravilnik)*.

Dalje, primetno je da je u okviru zatvorenog odeljenja, prilikom puštanja na uslovni otpust, bilo raspoređeno 15% osuđenika (219). Iako ova brojka može delovati ogromno, imajući u vidu da se u zatvoreno odeljenje razvrstava osuđeni od koga se očekuje otežana adaptacija na zavodske uslove, koji predstavlja opasnost za osuđene ili zaposlene, koji ima bitno umanjene kapacitete za promenu i visok stepen rizika - čl. 17 st. 4 Pravilnika, postoji važan razlog koji ovakvu sliku relativizuje:

- Istraživanjem je obuhvaćeno i 111 lica koja nisu državljani Republike Srbije (108 stranih državljana i 3 apatrida - lica bez državljanstva) a koja su dobila uslovni otpust u periodu od 2011. do 2015. godine. Ovi osuđeni, izdržavali su zatvorsku kaznu u kazneno-popravnom zavodu u Sremskoj Mitrovici, u zatvorenom odeljenju (i prilikom primarne klasifikacije i u trenutku uslovnog otpuštanja). U skladu sa pravilima koja se primenjuju na nivou zavoda, ova lica nisu ni mogla biti raspoređena u poluotvoreno ili otvoreno

odeljenje (*opravdanje*: otežana adaptacija na zavodske uslove, usled jezičke barijere, radna neangažovanost usled nedostatka radnih mesta itd.). Dakle, u pogledu 111 lica (50,7% od ukupnog broja lica koja su raspoređena u zatvoreno odeljenje u trenutku uslovnog otpuštanja) nisu postojale objektivne mogućnosti za raspoređenošću u neko drugo odeljenje, izuzev zatvorenog. Shodno navedenom, u širem smislu se može smatrati da je samo 7,5% uslovno otpuštenih lica iz zatvorenog odeljenja, imalo mogućnost napredovanja.

Drugim rečima, pitanje opravdanosti uslovnog otpuštanja lica koja se nalaze u zatvorenom odeljenju može se postaviti samo u 7,5% slučajeva. Ovoj broju, treba dodati i ona lica koja se nalaze u prijemnom odeljenju i prema kojima nije izvršena ni primarna klasifikacija - 0,5%.

Primena tretmana - Pored razvrstavanja u okviru odeljenja, Pravilnikom je predviđeno i razvrstavanje u odgovarajuće grupe unutar svakog odeljenja (u praksi često nazivano i grupe tretmana). Ovo pitanje, regulisano je na sledeći način:

- Osuđenom razvrstanom u **otvoreno odeljenje** određuje se grupa **A1** ili grupa **A2**. U grupu A1 ili grupu A2 određuje se osuđeni koji po osobinama ličnosti, vrsti i težini učinjenog krivičnog dela, ranijem načinu života i utvrđenom programu postupanja ima očuvane kapacitete, nizak stepen rizika i od koga se očekuje uspešna reintegracija u društvenu sredinu (čl. 18 Pravilnika).
- Osuđenom razvrstanom u **poluotvoreno odeljenje** određuje se grupa **B1** ili grupa **B2**. U grupu B1 ili grupu B2 određuje se osuđeni koji na osnovu osobina ličnosti, vrste i težine učinjenog krivičnog dela, ranijeg načina života i utvrđenog programa postupanja, ima delimično očuvane kapacitete i srednji stepen rizika (čl. 19 Pravilnika)
- Osuđenom razvrstanom u **zatvoreno odeljenje** određuje se grupa **V1** ili grupa **V2**. U grupu V1 ili grupu V2 određuje se osuđeni koji, na osnovu osobina ličnosti, vrste i težine učinjenog krivičnog dela, ranijeg načina života i utvrđenog programa postupanja, ima otežanu adaptaciju na zavodske uslove, a predstavlja opasnost za osuđene ili zaposlene, ima bitno umanjene kapacitete za promenu i visok stepen rizika (čl. 20 Pravilnika).

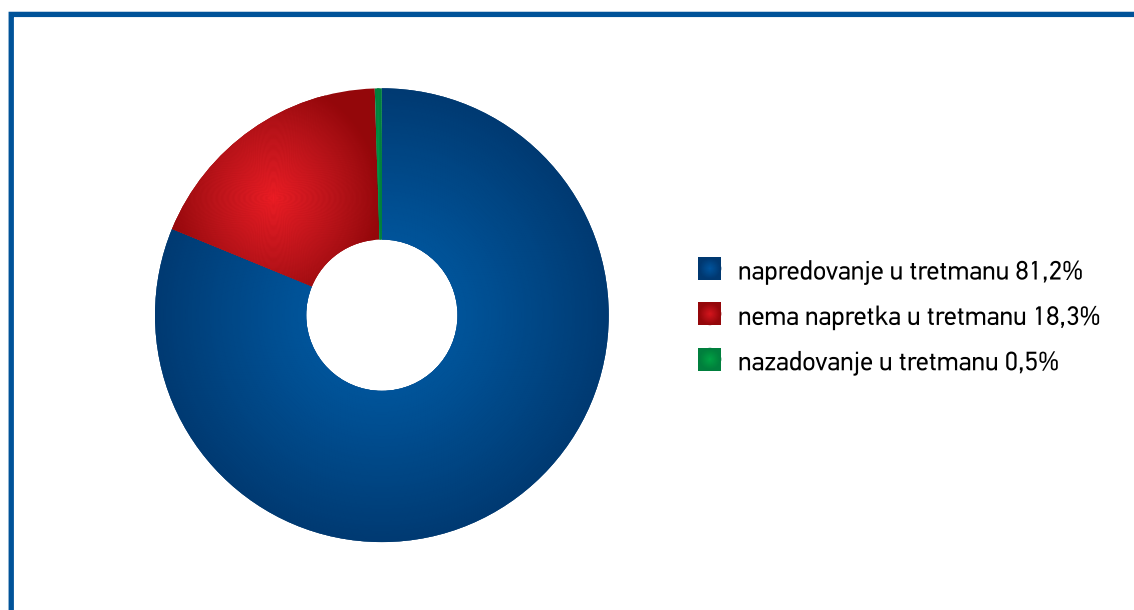
Tabela 7. Kategorije tretmana u vreme prijema u zavod i u vreme uslovnog otpuštanja

	A1	A2	B1	B2	V1	V2	prijemno
PRIJEM	0,1%	3,2%	1,8%	28,6%	37,8%	28%	0,5%
OTPUST	9,9%	15,7%	32,1%	26,8%	12,7%	2,3%	0,5%

Prikazom datim u Tabeli 7, jasno se vidi učešće u strukturi tretmana prilikom primarne klasifikacije i u trenutku uslovnog otpuštanja osuđenih lica (zbirom svih potkategorija, dobijaju su procentualne vrednosti koje su navedene u okviru izlaganja o odeljenjima u kojima su osuđena lica raspoređena na početku izdržavanja kazne i prilikom puštanja na uslovni otpust).

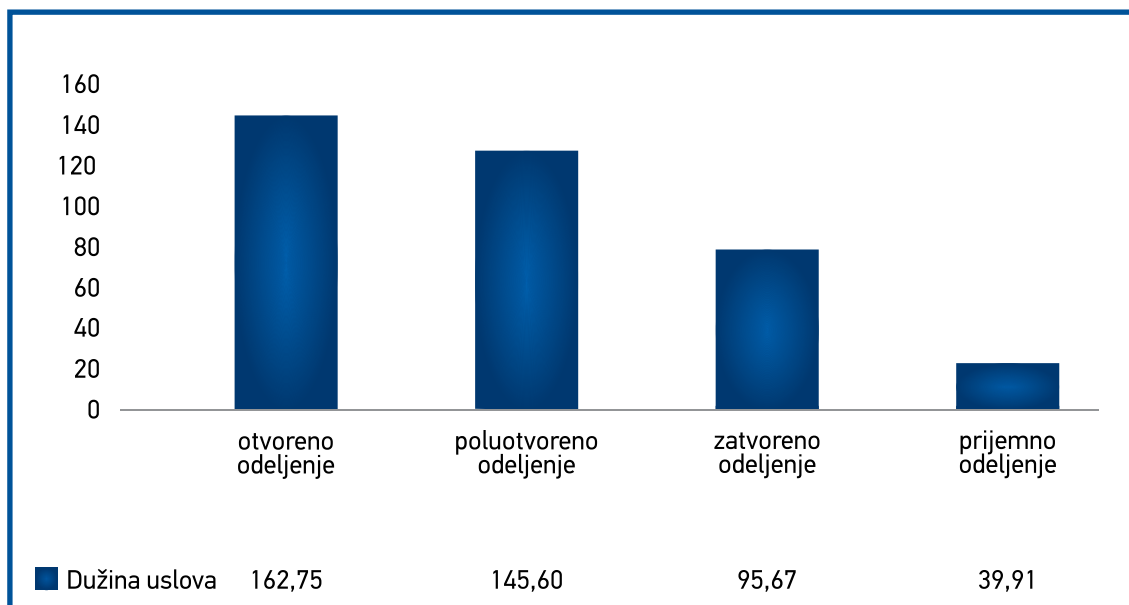
Iako bi komentari tretmanskih grupa (Tabela 7) bili identični onima koji su već navedeni u okviru izlaganja koja se tiču odeljenja u kome je osuđeni klasifikovan na početku izdržavanja kazne zatvora i prilikom puštanja na uslovni optust, poređenje tretmanskih grupa prilikom primarne klasifikacije i u trenutku uslovnog otpusta, pre svega daje precizniji odgovor na pitanje da li je osuđeni napredovao u tretmanu ili ne, što je jedno od najvažnijih pitanja prilikom sačinjavanja izveštaja zavoda povodom podnete molbe za uslovni otpust, a potom i donošenja rešenja o uslovnom otpustu. Naime, može se dogoditi da je osuđeni sve vreme bio raspoređen u okviru poluotvorenog odeljenja, ali da postoji napredak, budući da je primarno klasifikovan u B2 grupu, a potom je napredovao do B1 grupe (upravo je ovo jedan od detalja, koji moraju biti jasno naznačeni u izveštajima koji zavodi dostavljaju sudovima).

Napredovanje u tretmanu - ukoliko se sagleda ovaj kriterijum, najviše osuđenika je u toku izdržavanja kazne zatvora napredovalo i to u 1186 slučajeva (81,2%), napredovanja nije bilo (odnosno tretmanska grupa je bila ista prilikom primarne klasifikacije i u trenutku uslovnog otpusta) u 267 slučajeva (18,3%) dok je u tretmanu nazadovalo samo 7 lica (0,5%) - vid. Grafikon 11. Na ovom mestu, ostaje otvoreno jedno sporno pitanje, a to je: „Koji su bili razlozi da neko ko je nazadovao u tretmanu dobije mogućnost uslovnog otpusta”? Dobra okolnost je da je ovakvih negativnih primera u praksi bilo malo, u svega 0,5% slučajeva.

Grafikon 11. Prikaz napretka u tretmanu

Uticaj odeljenja i tretmana na dužinu uslovljene kazne - ukrštanjem varijabli dužina uslovljene kazne i odeljenje u kome je osuđeni klasifikovan (odnosno grupa tretmana) uočene su statistički značajne razlike u pogledu dužine uslovljene kazne. Naime, otvoreno, poluotvoreno, kao i zatvoreno i prijemno odeljenje se između sebe ne razlikuju po dužini uslovljene kazne, ali se otvoreno i poluotvoreno razlikuju od zatvorenog i prijemnog odeljenja (u prvom slučaju, ranije puštanje u odnosu na planirani istek kazne je znatno duže).

Grafikon 12. Odnos odeljenja i tretmana i dužine uslovne kazne (u danima)

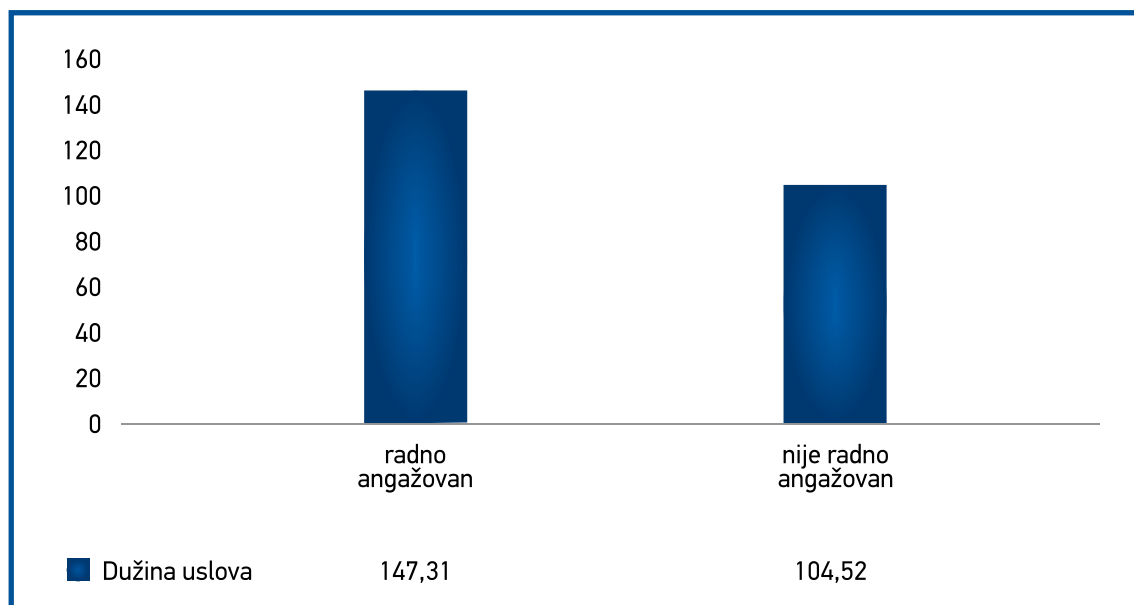
Kako se može videti na Grafikonu 12, u otvorenom odeljenju (grupe A1 i A2) prosečna dužina uslovljene kazne iznosi oko 163 dana, u poluotvorenom (grupe B1 i B2) oko 144 dana, u zatvorenom odeljenju (grupe V1 i V2) ranije prosečno puštanje u odnosu na planirani istek kazne iznosi oko 96 dana, a u okviru prijemnog odeljenja oko 40 dana. Dakle, što je osuđenik raspoređen u bolju tretmansku grupu, onu koja pruža veći stepen prava i pogodnosti, i uslovljena kazna je duža, u odnosu na one grupe koje daju manji stepen prava i pogodnosti.

2.2 Radna angažovanost

Angažovanost na radu, tradicionalno predstavlja bitan element u pogledu ocene da li će osuđenik biti uslovno otpušten ili ne. U posmatranoj populaciji, najveći deo osuđenika je bio radno angažovan - 86,7%, dok njih 13,3% nisu bili radno angažovani.

Najčešći razlozi za radnu neangažovanost su sledeći: nedostatak radnih mesta (39%), neposobnost za rad (36%) i jezička barijera (8%). Pored ovih razloga, sa procentualnim učešćem ispod 5% nalaze se i sledeći razlozi: osuđenik se nalazi u prijemnom odeljenju, starost, nepostojanje inicijative za radnim angažovanjem i nezadovoljstvo uslovima na radu.

Kada je reč o dodatnim vidovima usavršavanja, samo je 39 (2,7%) uslovno otpuštenih lica pohađalo neki kurs, koji je najčešće organizovan u okviru projekta „Podrška stručnom osposobljavanju i obuci u zatvorskim ustanovama Srbije”. Ovim osuđennicima, izdati su posebni sertifikati, kao dokaz o prođenoj obuci i položenom stručnom ispitu.

Grafikon 13. Radna angažovanost i dužina uslovne kazne (u danima)

Uticaj radne angažovanosti na dužinu uslovljene kazne - ukrštanjem varijabli dužina uslovljene kazne i radna angažovanost, uočene su statistički značajne razlike u pogledu prosečne dužine uslovljene kazne, budući da radno angažovani osuđenici dobijaju duže uslovne kazne u odnosu na one koji nisu (odnos - 147 dana : 105 dana, u korist radno angažovanih osuđenika) - vid. Grafikon 13. Ipak, ovaj efekat je slabiji u odnosu na uticaj tretmana i odeljenja na dužinu uslovljene kazne.

2.3 Disciplinsko kažnjavanje

Disciplinski prestupi su teže i lakše povrede pravila reda i bezbednosti, kao i povrede drugih pravila ponašanja, na osnovu kojih se osuđeniku izriču disciplinske mere. U skladu sa odredbama KZ disciplinski će se kazniti osuđeni koji za vreme izvršenja kazne zatvora učini krivično delo za koje je propisana novčana kazna ili kazna zatvora do jedne godine. Oblast disciplinskog kažnjavanja lica koje se nalazi na izdržavanju kazne zatvora, detaljno je regulisana u okvi glave VIII ZIKS - Disciplinski prestupi, mere i postupak i materijalna odgovornost osuđenog.

U populaciji uslovno otpuštenih lica njih 91,7% nije disciplinski kažnjavano, dok je njih 8,3% kažnjeno za najmanje jedan učinjen disciplinski prestup. Ukoliko se posmatraju samo disciplinski kažnjavana lica, najviše je onih koji su samo jednom kažnjeni - 91 osuđenik, dva puta je kažnjeno njih 27, a preko dva puta je disciplinski kažnjeno samo 2 osuđenika (ovde je potrebno navesti da su u pogledu ova dva slučaja povređene odredbe KZ, budući da je osuđenik disciplinski kažnjavan više od dva puta).

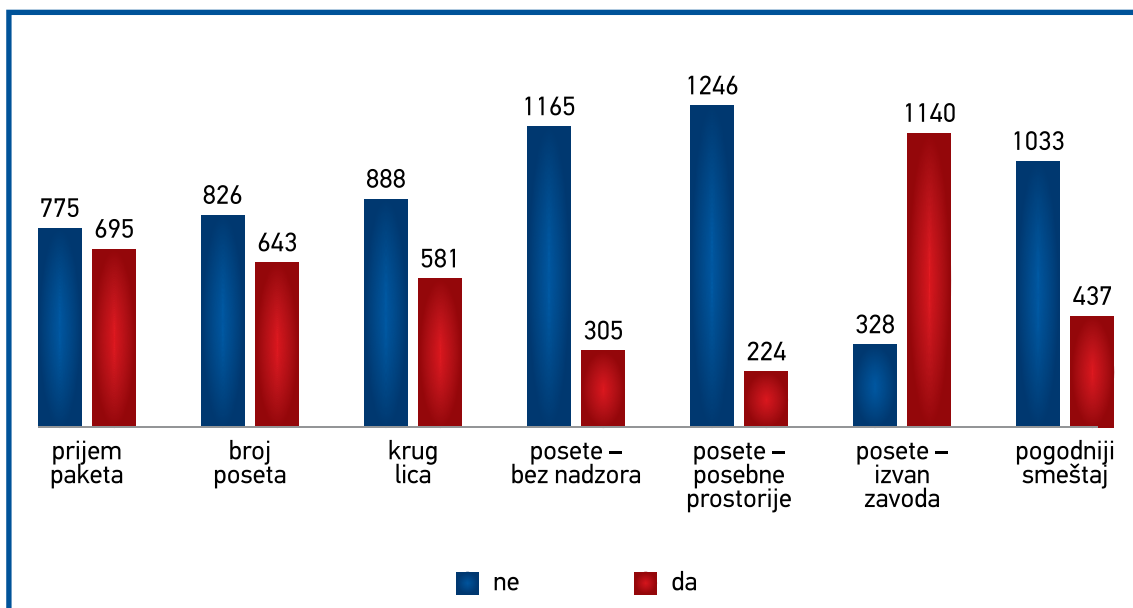
Napomena: Iako nije uočena statistički značajna razlika prilikom ukrštanja varijabli: disciplinsko kažnjavanje i dužina uslovljene kazne, pitanje disciplinskog kažnjavanja se pokazalo kao veliki problem, budući da na nivou posmatranih zavoda, ne postoji ujednačenost u pogledu kvalifikacije određenih ponašanja kao lakših ili težih disciplinskih prestupa. Tako se dešava da se upotreba mo-

bilnog telefona u jednom zavodu tretira kao lakši disciplinski prestup, uz izricanje opomene, dok je ovakva zloupotreba u nekom drugom zavodu teži disciplinski prestup, koji za posledicu ima izricanje disciplinske mere - upućivanje u samicu u slobodno vreme ili tokom celog dana i noći. Ovo pitanje, posebno dobija na značaju, nakon poslednjih izmena KZ, kojim je precizirano da sud prilikom donošenja odluke o uslovnom otpustu, faktički mora voditi računa samo na postojanje *težih* disciplinskih prestupa. Iz navedenog razloga na nivou Ministarstva pravde - Uprave za izvršenje krivičnih sankcija, bilo bi dobro doneti određena jednoobrazna uputstva koja bi se primenjivala na nivou svih zavoda u Republici Srbiji. Donošenju takvih pravila, morala bi prethoditi stručna i naučna analiza disciplinskog kažnjavanja po zavodima.

2.4 Prava i pogodnosti

Osuđenom koji se posebno dobro vlada i zalaže i ostvaruje napredak u donetom programu postupanja, upravnik zavoda može dodeliti proširena prava i pogodnosti. Korišćenje pogodnosti bez zloupotreba, naročito onih vanzavodskog tipa, koje se dodeljuju osuđenima koji su raspoređeni u otvoreno ili poluotvoreno odeljenje, takođe predstavlja jedan od pokazatelja ispunjenosti uslova iz čl. 46 KZ, u pogledu primene instituta uslovnog otpusta.

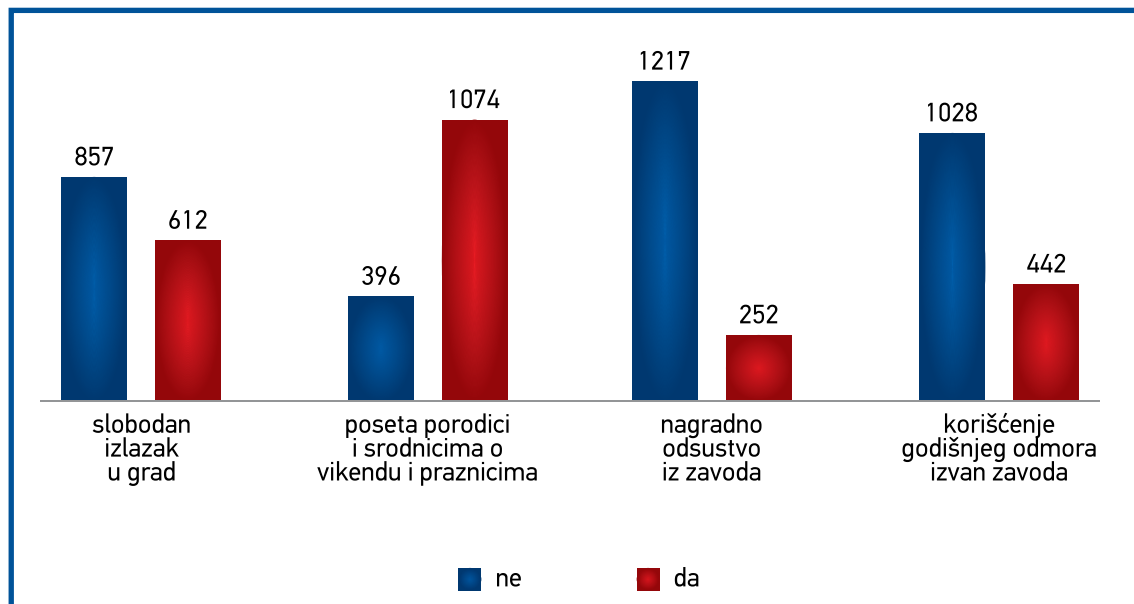

Grafikon 14. Korišćenje pogodnosti iz čl. 129 st. 1 ZIKS

Na Grafikonu 14, dat je prikaz pogodnosti iz čl. 129 st. 1 ZIKS, koje su uslovno otpuštena lica koristila u toku izdržavanja kazne zatvora. Podaci pokazuju da je najveći broj osuđenika koristio pogodnost iz tač. 6 - prošireno pravo na prijem poseta izvan zavoda - u 1140 slučajeva, dok je najmanje njih koristilo pogodnost iz tač. 5 - prošireno pravo na prijem poseta u posebnim prostorijama - u 224 slučaja. Detaljniji podaci, dati su na Grafikonu 14.

Napomena: Ovde je važno naglasiti da su podaci preuzeti iz izveštaja koje zavodi dostavljaju sudu uz osuđenikovu molbu za uslovni otpust, odnosno stanje je navedeno prema podacima iz poslednjeg izveštaja. Međutim, primećeno je da pojedini zavodi u izveštajima ne navode sve pogodno-

sti koje je osuđeni koristio u toku izdržavanja kazne (odnosno, neki od njih, poput KPZ u Sremskoj Mitrovici, navode samo one pogodnosti koje su poslednje dodeljene licu na izdržavanju zatvorske kazne). Tako da, ukoliko je nekom bilo dodeljeno prošireno pravo na prijem poseta izvan zavoda, verovatno je da je tome moralo prethoditi dodeljivanje drugih pogodnosti manjeg obima, poput proširenog prava na prijem paketa ili poseta itd.

Grafikon 15. Korišćenje pogodnosti iz čl. 129 st. 2 ZIKS

Kada je reč o pogodnostima iz čl. 129 st. 2 ZIKS, odnosno o pogodnostima vanzavodskog karaktera, zavodi su osuđenicima najčešće dodeljivali pravo iz tač. 2 - poseta porodici o vikendu i praznicima (1074) dok je najmanje njih koristilo pravo iz tač. 3- nagradno odsustvo iz zavoda do sedam dana u toku godine. Pogodnost iz tač. 1 - slobodan izlazak u grad, koristilo je 612 osuđenika, dok je najpovoljniju pogodnost ovog tipa predviđene u tač. 4 - korišćenje godišnjeg odmora izvan zavoda, koristilo 442 lica na izdržavanju kazne zatvora. Detaljniji podaci, dati su na Grafikonu 15.

Pogodnost koja je predviđena odredbom čl. 129 st. 3 ZIKS - vanredni izlazak ili odsustvo iz zavoda do sedam dana, bila je dodeljena u najmanjem broju slučajeva (20). Ovu pogodnost, osuđenici su dobijali najčešće u slučaju smrti užeg člana porodice.

Napomena: Za razliku od pogodnosti iz čl. 129 st. 1 ZIKS (vid. prethodnu napomenu) u pogledu pogodnosti iz čl. 129 st. 2 i 3 ZIKS, zavodi su u svakom slučaju navodili spisak svih pogodnosti vanzavodskog karaktera, koje su osuđenici koristili u toku izdržavanja kazne zatvora.

3. Primena instituta uslovnog otpusta prema maloletnim učiniocima krivičnih dela: Kazneno-popravni zavod za maloletnike u Valjevu

Zakonski okvir: institut uslovnog otpusta u pogledu kazne maloletničkog zatvora, regulisan je odredbama sledećih propisa:

- Krivični zakonik, *Sl. glasnik RS*, br. 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013 i 108/2014 (u nastavku: KZ);
- Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, *Sl. glasnik RS*, br. 85/2005 (u nastavku: ZMKUD)
- Zakonik o krivičnom postupku, *Sl. glasnik RS*, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 i 55/2014 (u nastavku: ZKP)
- Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, *Sl. glasnik RS*, br. 55/2014 (u nastavku: ZIKS).
- Pravilnik o kućnom redu kazneno-popravnog zavoda za maloletnike, *Sl. glasnik RS*, br. 71/2006 (u nastavku: Pravilnik)

Napomena: do stupanja na snagu ZIKS iz 2014. godine, u primeni je bio Zakon o izvršenju krivičnih sankcija, *Službeni glasnik RS*, br. 85/2005, 72/2009 i 31/2011, a koji je pojedine elemente u pogledu primene instituta uslovnog otpusta regulisao na drugačiji način (*na odgovarajućim mestima u Izveštaju, biće ukazano na izmene koje su od značaja za Istraživanje*).

U periodu od 2011. do 2015. godine, u okviru Kazneno-popravnog zavoda za maloletnike u Valjevu, uslovno je otpušteno ukupno 19 lica, od čega su istraživačkom timu bili dostupni podaci za 18 uslovno otpuštenih lica.

3.1 Opšti podaci o krivičnom delu, kazni i ranijoj osuđivanosti uslovno otpuštenih lica

Podaci o krivičnom delu: najveći broj uslovno otpuštenih lica, izdržavalo je kaznu zatvora zbog izvršenja sledećih krivičnih dela: teško ubistvo (7), ubistvo (4), silovanje (4), razbojništvo (2) i teška telesna povreda (1). U slučaju kazne maloletničkog zatvora, najveći broj uslovno otpuštenih lica je izvršilo neko od krivičnih dela sa elementom nasilja, što je bitna razlika u odnosu na punoletne učinioce krivičnih dela.

Ovde treba imati u vidu da je struktura dela različita u odnosu na punoletne učinioce, iz razloga što se kazna maloletničkog zatvora, u skladu sa odredbom čl. 28 ZMUKD izriče starijem maloletniku

koji je učinio krivično delo za koje je zakonom propisana kazna zatvora teža od pet godina, ako zbog visokog stepena krivice, prirode i težine krivičnog dela ne bi bilo opravdano izreći vaspitnu meru.

Podaci o kazni: dužina izrečene zatvorske kazne i broj uslovno otpuštenih lica po ovom kriterijumu: kazna zatvora od 6 meseci do 2 godine (2), kazna zatvora od 2 godine do 5 godina (11), kazna zatvora od 5 godina do 10 godina (1), kazna zatvora preko 10 godina (2).

Podaci o ranijoj osuđivanosti: nijedno uslovno otpušteno lice ranije nije osuđivano, a samo prema jednom od njih je ranije izrečena vaspitna mera (sudski ukor).

3.2 Postupak povodom molbe za uslovni otpust

Podaci o broju podnetih molbi i podnosiocu molbe: od ukupnog broja uslovno otpuštenih lica (18), dve trećine je molbu podnelo jednom (12), dok je jedna trećina molbu podnosila dva puta (6). Osuđeni su molbu najčešće podnosili sami (13) dok je u ostalim slučajevima molbu za uslovni otpust podnosio osuđenikov branilac (5). U skladu sa odredbama ZMUKD, maloletnike su u toku samog postupka odlučivanja o molbi za uslovni otpust zastupali branioci (*obavezna stručna odbrana*).

Mišljenje zavoda povodom podnete molbe: mišljenje zavoda se u svakom konkretnom slučaju može oceniti kao pozitivno, uz navođenje svih elemenata koji su od važnosti za donošenje pravilne i zakonite odluke suda.

Mišljenje tužioca povodom podnete molbe: tužioci su, u slučaju ove kategorije osuđenih lica, najčešće davali negativno mišljenje povodom podnete molbe za uslovni otpust (12), potom pozitivno (4) dok je ovaj podatak bio nedostupan u dva slučaja. Kada je reč o razlozima za pozitivno / negativno mišljenje tužioca, specifičnost postoji u pogledu pozitivnog mišljenja, gde se javljaju i sledeća dva razloga: mišljenje predstavnika centra za socijalni rad i obezbeđen prihvata maloletnika.

Napomena: Razlozi za nedostupnost podataka u pogledu mišljenja tužioca povodom podnete molbe za uslovni otpust su sledeći: - prvo, podnesak tužioca u kome je navedeno mišljenje se nikada ne dostavlja kazneno-popravnom zavodu, te se u tom smislu ne čuva u evidencijama; drugo, u obrazloženju rešenja o uslovnom otpustu, sud nije naveo podatak o pozitivnom / negativnom mišljenju tužioca.

Sudski postupak: prvostepeni postupak - u 11 slučajeva, okončan je na taj način što je doneto rešenje o usvajanju molbe za uslovni otpust, dok je u preostalim 7 slučajeva sud doneo rešenje kojim je molba za uslovni otpust odbijena; postupak po žalbi - drugostepeni sud je u 4 slučaja doneo rešenje kojim se usvaja žalba osuđenog, ukida prvostepeno rešenje i predmet vraća na ponovnu odluku, dok je u 3 slučaja doneto rešenje kojim se usvaja žalba i prvostepeno rešenje preinačava u korist osuđenog lica.

Prosečna dužina uslovljene kazne iznosi 6 meseci i 10 dana, pri čemu je minimalnu dužinu uslovljene kazne, u trajanju od 7 dana, izrekao Viši sud u Užicu, dok je Apelacioni sud u Novom Sadu uslovno otpustio tri lica kojima je do isteka kazne ostalo 1 godina 2 meseca i 24 dana, što ujedno predstavlja i maksimalnu dužinu uslovljene kazne.

Primena mera pojačanog nadzora: sudovi su u gotovo 1/3 slučajeva, uz uslovni otpust, odredili i primenu mera pojačanog nadzora prema maloletniku. U svim navedenim slučajevima, sud je primenom odredbi čl. 14, 17 i 32 ZMUKD izrekao meru pojačanog nadzora od strane organa starateljstva u trajanju od šest meseci do dve godine, o čijem prestanku će sud odlučiti naknadno.

Uslovni otpust nakon trećine izdržane kazne: odredbom čl. 32 ZMUKD, predviđena je mogućnost uslovnog otpuštanja lica kome je izrečena kazna maloletničkog zatvora, nakon izdržane trećine izrečene kazne, ali ne pre nego što je proteklo šest meseci, ako se na osnovu postignutog uspeha izvršenja može opravdano očekivati da će se na slobodi dobro ponašati i da neće vršiti krivična dela.

Ova mogućnost, primenjena je samo u jednom slučaju i to u pogledu lica koje je izdržavalo kaznu maloletničkog zatvora zbog izvršenja krivičnog dela teško ubistvo iz čl. 114 st. 1 KZ. Viši sud u Novom Sadu je prilikom donošenja rešenja u uslovnom otpustu odredio i primenu mere pojačanog nadzora od strane organa starateljstva. Tužilac je uložio žalbu protiv rešenja o usvajanju molbe za uslovni otpust, ali je Apelacioni sud u Novom Sadu istu odbio, te potvrdio prvostepeno rešenje.

Žalba tužioca na rešenje o uslovnom otpustu: prema dostupnim podacima, tužioci nisu ulagali žalbu u šest (6) slučajeva, a u četiri (4) slučaja su iskoristili navedenu mogućnost. Podatak nije dostupan za pet (5) uslovno otpuštenih lica, dok u tri (3) slučaja žalba nije bila dozvoljena, budući da je odluku o uslovnom otpustu doneo Apelacioni sud, protiv čijeg rešenja nije bilo moguće uložiti redovan pravni lek.

3.3 Podaci o tretmanu (vladanje, radno angažovanje i korišćenje pogodnosti)

Odeljenje i kategorija tretmana: ukoliko se posmatra odeljenje u kome se nalaze osuđena lica na početku izdržavanja kazne maloletničkog zatvora (primarna klasifikacija) i prilikom puštanja na uslovni otpust, vidljivo je da je većina njih napredovala. Naime, prilikom stupanja na izdržavanje kazne zatvora, najveći broj osuđenih lica (17) bilo je raspoređeno u zatvoreno odeljenje, dok se samo jedno lice nalazilo u poluotvorenom odeljenju. Prilikom puštanja na uslovni otpust, samo se troje osuđenika nalazilo u zatvorenom odeljenju, dok su se ostali (15) nalazili u poluotvorenom odeljenju. Primetno je da nijedno uslovno otpušteno lice ni u jednom trenutku nije bilo razvrstano u otvoreno odeljenje zavoda, što je bitna razlika u odnosu na kazneno-popravne zavode u Sremskoj Mitrovici, Požarevcu i Nišu.

Kada je reč o kategoriji tretmana podaci su sledeći:

- Tretman prilikom *primarne klasifikacije*: V2 = 8, V1 = 9, B2 = 1
- Tretman prilikom *puštanja na uslovni otpust*: V2 = 2, V1 = 1, B2 = 8, B1 = 7

Na osnovu uporednih prikaza podataka, primetno je da je napredak u tretmanu postojao kod većine osuđenih lica (16) dok je u odnosu na početnu kategoriju nazadvalo samo dva (2) osuđenika i to zbog učinjenih težih disciplinskih prestupa, nakon čega su im oduzete dodeljene pogodnosti. Nijedno od uslovno otpuštenih lica u toku izdržavanja kazne zatvora nikada nije bilo klasifikovano unutar A1 ili A2 kategorije tretmana.

Radno angažovanje: sva uslovno otpuštena lica su bila radno angažovana u toku izdržavanja kazne zatvora. Pored radne angažovanosti, najveći broj njih je uzelo i učešće u radu sledećih sekcija: bibliotekarska, likovana, sportska sekcija. Na radno angažovanje, službenici zavoda nisu imali zamerke i to je posebno naglašeno u izveštajima koji su dostavljeni sudu.

Disciplinska kažnjavanost: ukupno deset (10) uslovno otpuštenih lica nisu disciplinski kažnjavana. Osuđenici koji su disciplinski kažnjavani, u po tri (3) slučaja su kažnjeni zbog učinjenog jednog, odnosno dva disciplinska prestupa, dok je njih dvoje (2) tokom izvršenja kazne zatvora učinilo više od dva disciplinska prestupa.

Korišćene pogodnosti: najveći broj uslovno otpuštenih lica, koristilo je neku od sledećih pogodnosti (u zagradi je naveden broj uslovno otpuštenih lica koja su koristila određenu pogodnost):

- Prošireno pravo na prijem poseta izvan zavoda (13)
- Poseta porodici i srodnicima o vikendu i praznicima (13)
- Slobodan izlazak u grad (12)
- Korišćenje godišnjeg odmora izvan zavoda (7)
- Nagradno odsustvo iz zavoda (6)
- Prošireno pravo na prijem paketa (3)
- Prošireno pravo na broj poseta (3)
- Vanredni izlazak ili odsustvo iz zavoda (2)
- Prošireno pravo na krug lica koja mogu posetiti osuđenog (1)

Pogodnosti koje su navedene u izveštajima, suštinski predstavljaju maksimum koje je lice dostiglo u toku izdržavanja kazne maloletničkog zatvora, a kada je reč o korišćenju prava i pogodnosti. Drugim rečima, izuzev tri lica, koja su klasifikovana u zatvoreno odeljenje zavoda, te im u tom smislu nisu mogla biti dodeljena druga prava, izuzev proširenog prava na prijem paketa i broj poseta, sva ostala lica su mahom koristila prava i pogodnosti vanzavodskog tipa, što je svakako važno za resocijalizaciju i reintegraciju osuđenika u društvenu zajednicu i normalne životne tokove. Sa druge strane, činjenica da korišćene pogodnosti vanzavodskog karaktera nisu zloupotrebene, predstavlja okolnost koju je sud uzimao u obzir prilikom donošenja rešenja o puštanju osuđenog lica na uslovni otpust (u pozitivnom kontekstu).

Dodatak I

Primena instituta uslovnog otpusta - stavovi zaposlenih

Istražujući primenu instituta uslovnog otpusta u Republici Srbiji, ispitivali smo i stavove službenika (*zaposlenih u odeljenju za tretman i službi pravnih poslova*) u kazneno-popravnim zavodima u Sremskoj Mitrovici, Nišu i Požarevcu, kao i u kazneno-popravnom zavodu za maloletnike u Valjevu, u pogledu ovog instituta.

U ovom delu istraživačkog postupka smo nastojali da dođemo do podataka o tome na koji način stručni radnici u ova četiri zavoda vide primenu instituta uslovnog otpusta, odnosno, podataka o:

- Mišljenju zaposlenih o obimu primene instituta uslovnog otpusta u praksi;
- Mišljenju zaposlenih o pravičnosti sudskog postupka;
- Mišljenju zaposlenih o kriterijumima sudova pri odlučivanju o uslovnom otpustu;
- Mišljenju zaposlenih o uticaju uslovnog otpusta na ponašanje osuđenika (kako osuđenici doživljavaju uslovni otpust), ali i
- Mišljenju zaposlenih u pogledu ključnih elemenata koji su prema njihovoj proceni bitni za primenu instituta uslovnog otpusta.

Napomena: Iako bi uzorkom, u metodološkom smislu, trebalo da budu obuhvaćeni i drugi zavodi, odnosno veći broj ispitanika, budući da nisu svi zaposleni u okviru navedenih zavoda želeli da učestvuju u anonimnom popunjavanju upitnika (*na nivou svih zavoda, ukupno je učestvovalo 56 ispitanika*) smatrali smo da bi prikupljene i obrađene podatke trebalo navesti u Izveštaju, ako ni zbog čega drugog, onda da bi se makar znali stavovi onih službenika koji su bili spremni da odvoje svoje dragoceno vreme i daju mišljenje u pogledu primene instituta uslovnog otpusta. Sa druge strane, prikazani podaci trebalo bi da otvore put daljim, produbljenijim istraživanjima na ovu temu.

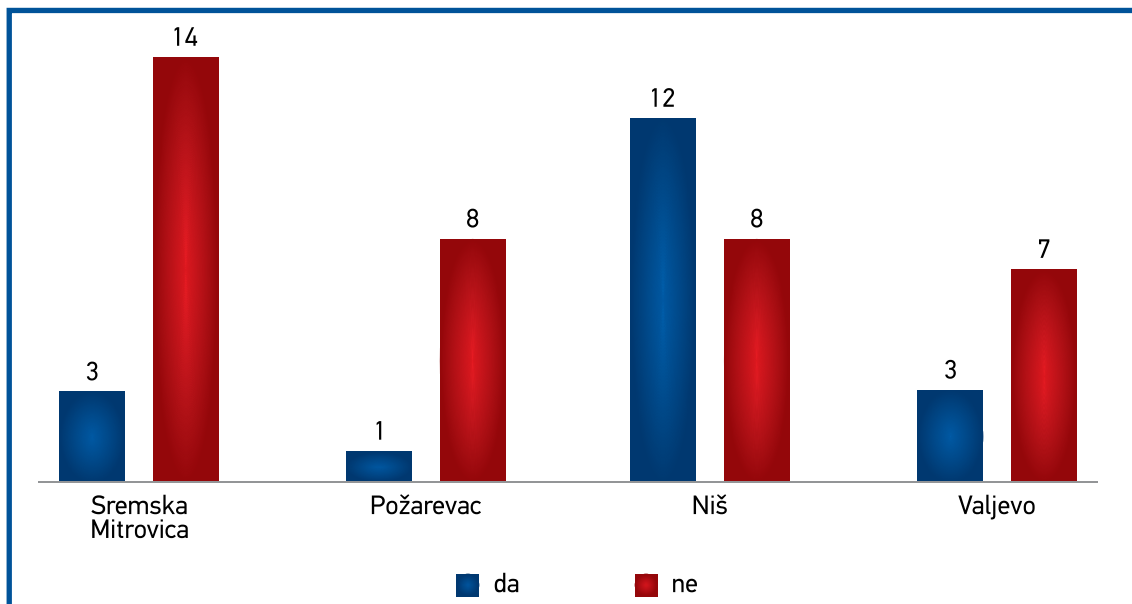
Ispitivanje mišljenja i stavova zaposlenih u tretmanu o primeni uslovnog otpusta vršeno je upitnikom koji je konstruisan posebno za ovu svrhu i sadrži osam pitanja. Šest pitanja u upitniku su Likertovog tipa (sa unapred ponuđenim odgovorima, koji se kreću od potpunog neslaganja, umerenog/neutralnog mišljenja do potpunog slaganja) i dva pitanja otvorenog tipa na koja su ispitanici mogli da upišu slobodne odgovore/mišljenje.

Najvažniji rezultati istraživanja stavova i mišljenja zaposlenih u vezi sa primenom instituta uslovnog otpusta, mogu se prikazati u šest tačaka:

- Institut uslovnog otpusta se ne primenjuje u dovoljnoj meri u praksi;
- Odluka suda o uslovnom otpustu zavisi od pojedinih slučajeva do slučajeva;
- Proces odlučivanja dugo traje;
- Ne postoje dovoljno jasni kriterijumi po kojima sud odlučuje o uslovnom otpustu;
- Uslovni otpust u značajnoj meri utiče na ponašanje osuđenika, i
- Osuđena lica su nezadovoljna primenom instituta uslovnog otpusta.

Radi lakše preglednosti, u nastavku su navedena konkretna pitanja i najučestaliji odgovori (stavovi) službenika povodom svakog od tih pitanja, kao i šematski prikaz analiziranih podataka.

Pitanje - Da li smatrate da se institut uslovnog otpusta primenjuje u dovoljnoj meri u praksi?

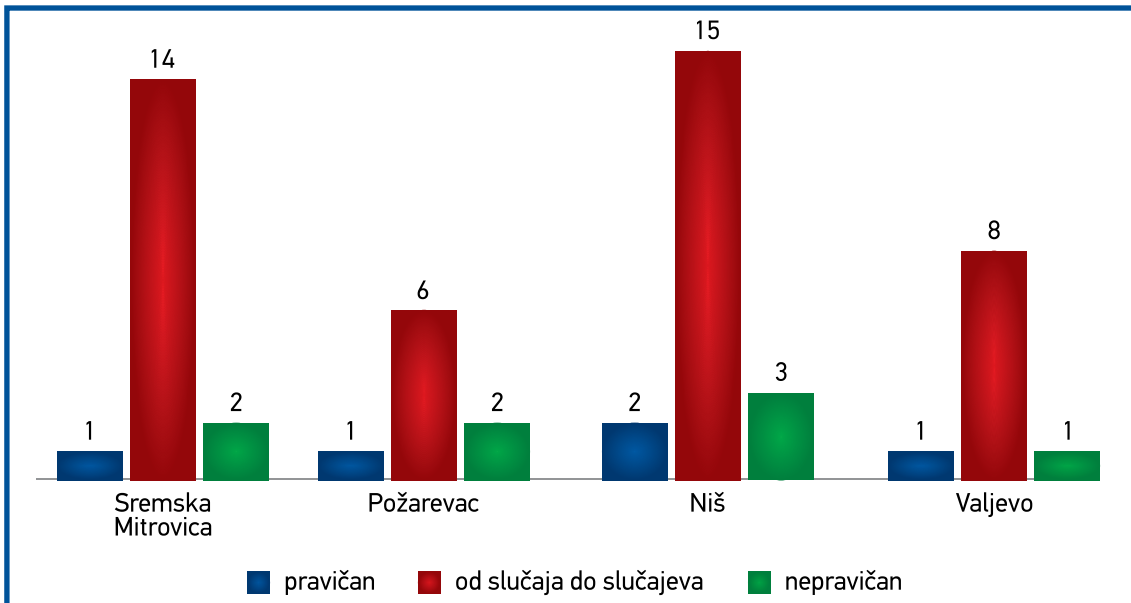
Grafikon 1. Mišljenje službenika u pogledu obima primene instituta uslovnog otpusta

Kao što je vidljivo na Grafikonu 1. dobijeni rezultati ukazuju da je najzastupljeniji negativan odgovor ispitanika - da se uslovni otpust ne primenjuje u dovoljnoj meri. Takvog mišljenja su zaposleni u kazneno-popravnim zavodima u Sremskoj Mitrovici, Požarevcu i kazneno-popravnim zavodu za maloletnike u Valjevu.

Potvrđan odgovor – da se institut uslovnog otpusta primenjuje u dovoljnoj meri je dominantan odgovor dobijen jedino kod zaposlenih stručnih radnika u kazneno popravnim zavodu u Nišu.

Pitanje - Kakvo je Vaše mišljenje u pogledu pravičnosti sudskog postupka povodom podnete molbe za uslovni otpust?

Grafikon 2. Mišljenje službenika u pogledu pravičnosti sudskog postupka

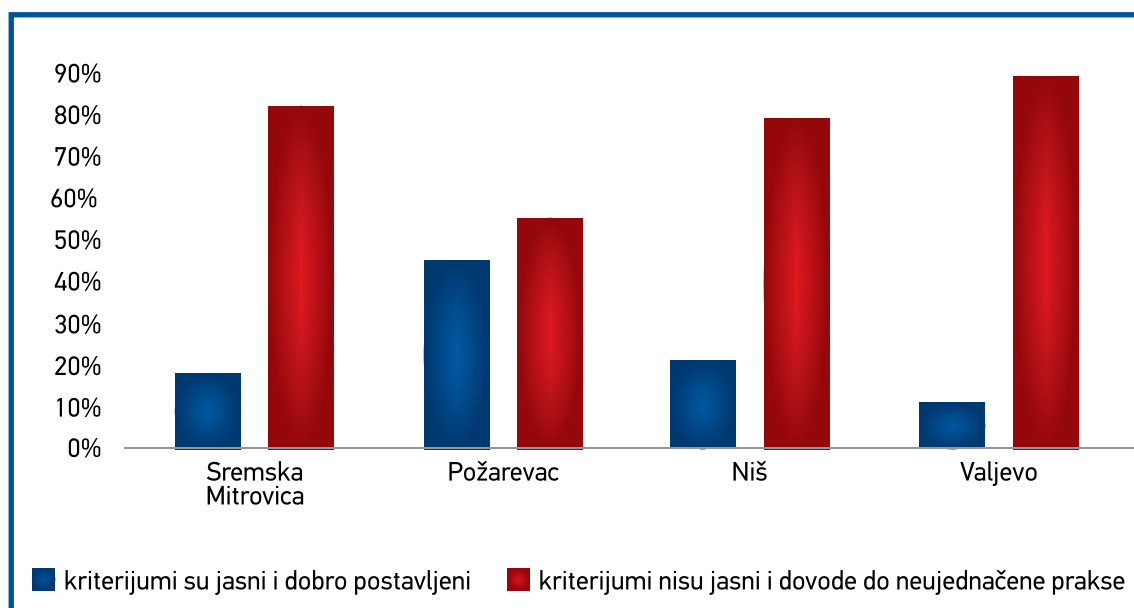
Rezultati prikazani na Grafikonu 2. pokazuju da je najzastupljeniji stav službenika - da odluke zavise od pojedinačnog slučaja do slučaja, koji iskazuju zaposleni u sva tri kazneno popravna zavoda i zaposleni u zavodu za maloletnike i to: petnaest (15) zaposlenih službenika iz zavoda u Nišu i četrnaest (14) zaposlenih službenika iz zavoda u Sremskoj Mitrovici.

Drugi po učestalosti sledi stav službenika – da je sudski postupak nepravičan, što je mišljenje tri (3) zaposlena službenika iz zavoda u Nišu, po dva (2) službenika u okviru zavoda u Sremskoj Mitrovici i Požarevcu i jednog (1) službenika u zavodu za maloletnike.

Da je sudski postupak pravičan, mišljenje je službenika koje je zastupljeno u najmanjem broju, tačnije, svega pet (5) zaposlenih službenika iz svih zavoda (uključujući i zavod za maloletnike).

Naredno pitanje koje je analizirano u istraživanju odnosi se na stavove zaposlenih o *kriterijumima na osnovu kojih sud donosi odluku o uslovnom otpustu*. I kod ovog pitanja, rezultati su takođe prilično ujednačeni.

Pitanje – Kakvo je Vaše mišljenje o kriterijumima za donošenje odluke o uslovnom otpustu?

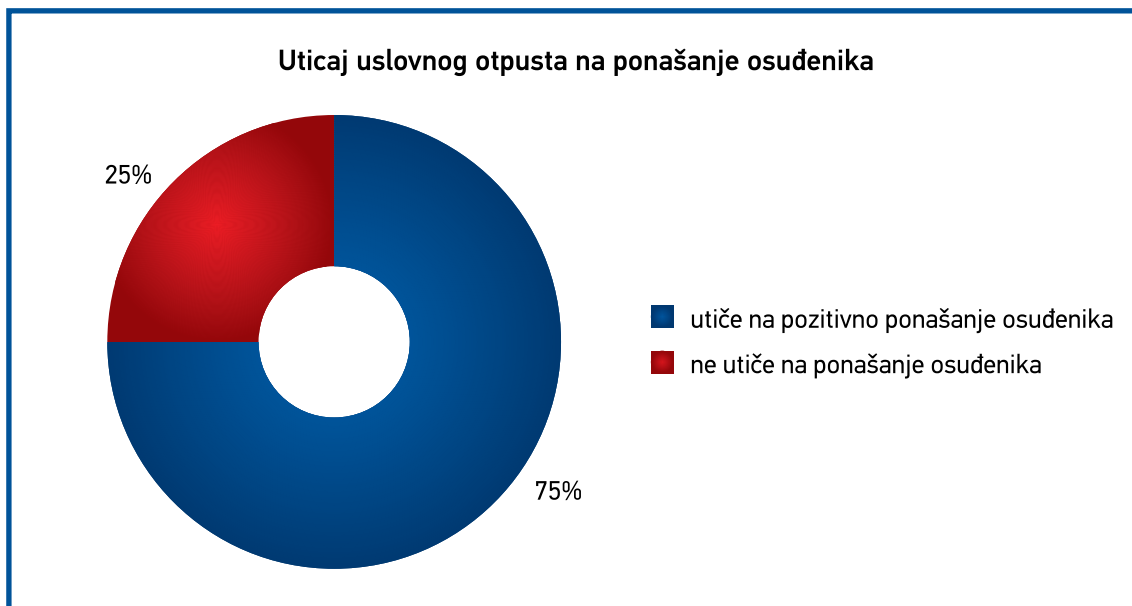
Grafikon 3. Mišljenje službenika u pogledu kriterijuma za donošenje odluke o uslovnom otpustu

Kao što je i vidljivo iz rezultata prikazanih na Grafikonu 3, najveći procenat (preko 80 %) ispitanika iz zavoda za maloletnike u Valjevu smatra da kriterijumi sudova nisu dovoljno jasni i ujednačeni. Isti stav – da kriterijumi sudova nisu jasni, te da to dovode do neujednačane prakse, ali u nešto manjem procentu imaju službenici iz zavoda u Sremskoj Mitrovici (80%) i zavodu u Nišu (oko 78%).

U pogledu ovog pitanja, po nešto drugačijim stavovima se izdvajaju ispitanici iz kazнено-popravnog zavoda u Požarevcu, gde znatan broj (preko 50%) takođe smatra da sudovi nemaju ujednačene kriterijume, ali ipak u ovom zavodu je zabeležen najveći procenat ispitanika koji su dali pozitivne odgovore, odnosno, onih koji smatraju da su kriterijumi za uslovno otpuštanje osuđenih lica jasno i precizno definisani (preko 40%).

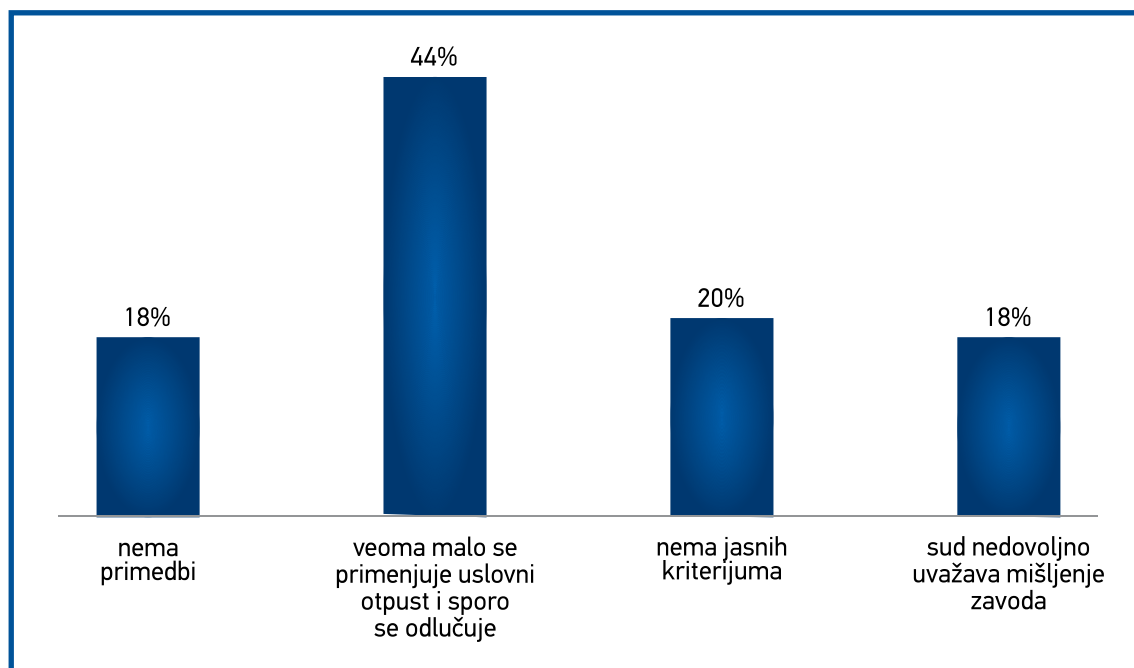
Pitanje - Da li smatrate da institut uslovnog otpusta utiče na ponašanje osuđenih lica za vreme izdržavanja kazne?

Kao što je i vidljivo na Grafikonu 4. najveći procenat službenika, tačnije 75% službenika iz svih zavoda (uključujući i zavod za maloletnike) iskazuje stav da institut uslovnog otpusta ima pozitivan uticaj na ponašanje osuđenika, dok svega 25% ispitanika smatra da uslovni otpust ne utiče na ponašanje osuđenika.

Grafikon 4. Mišljenje službenika u pogledu uticaja uslovnog otpusta na ponašanje osuđenika

Pitanje - Da li imate primedbe u pogledu sudskih postupka u kojima se odlučuje o usvajanju molbi za uslovni otpust?

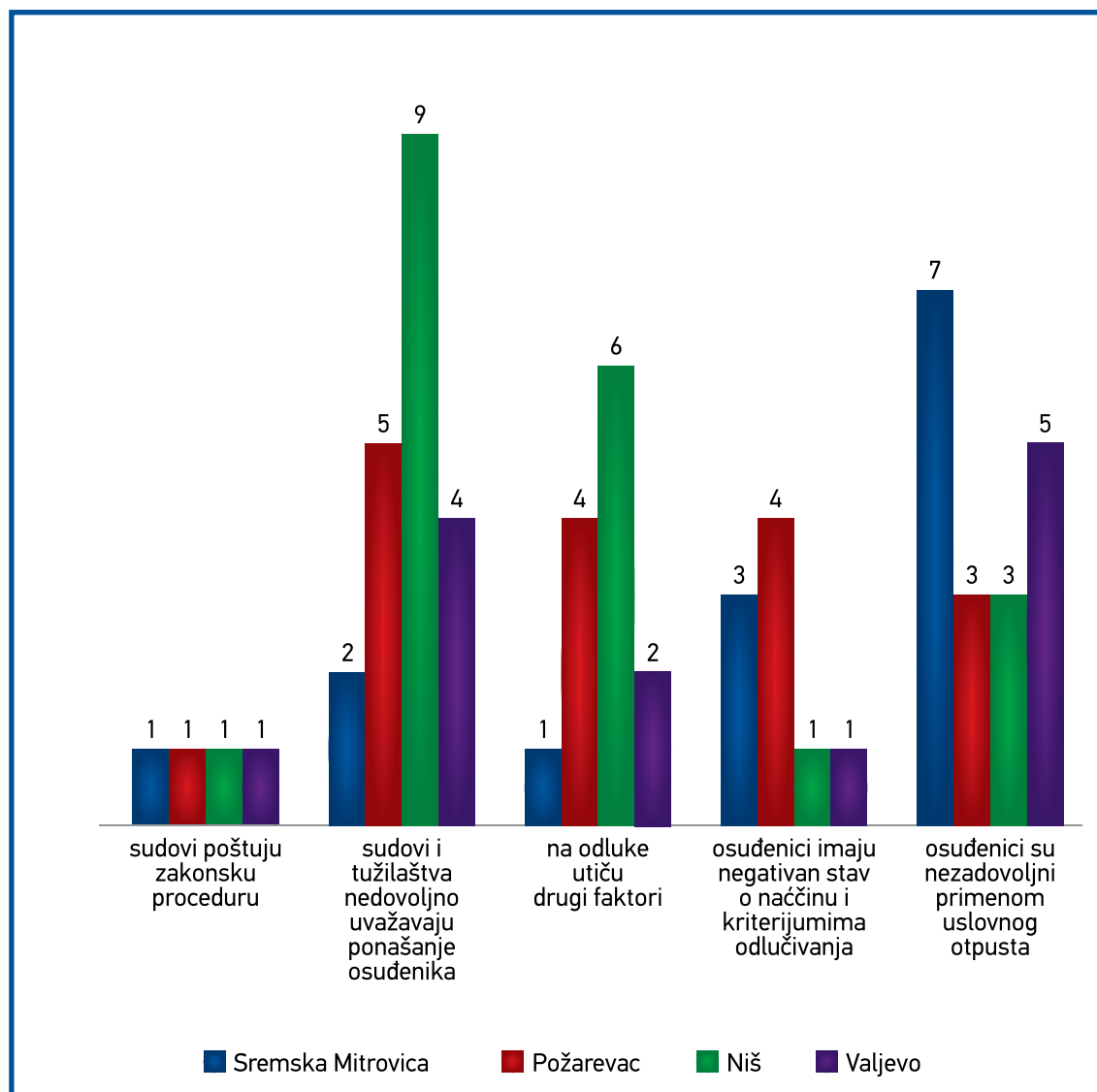
Grafikon 5. Primedbe na postupak odlučivanja o uslovnom otpustu

Prema podacima predstavljenim na Grafikonu 5, najveći broj službenika, tačnije 44% je iskazalo mišljenje da se institut uslovnog otpusta veoma malo primenjuje u praksi, kao i da postupak odlučivanja traje dugo. Druga po zastupljenosti je primedba službenika koja se odnosi na nepostojanje jasnih kriterijuma sudova po kojima se donose odluke o uslovnom otpuštanju osuđenika, tačnije 20% ispitanika iskazuje navedeni stav. Da sud ne uvažava dovoljno mišljenje zavoda povodom molbe osuđenika za uslovno otpuštanje je stav 18% ispitivane populacije stručnih radnika. Na kraju, važno je istaći da 18% ispitanika nema nikakvih primedbi u pogledu odlučivanja sudova o molbi za uslovni otpust.

Ako prva tri modaliteta odgovora objedinimo u jedinstvenu kategoriju – postojanja primedbi, dobijamo podatak da čak 82% ispitanika iskazuje neku od primedbi u pogledu primene uslovnog otpusta.

Na kraju, u istraživanju smo nastojali da utvrdimo *na koji način stručni radnici procenjuju mišljenje osuđenika o uslovnom otpustu?* Ovim pitanjem nastojali smo da utvrdimo kako zaposleni procenjuju stavove osuđenika u vezi primene uslovnog otpusta, šta utiče po mišljenju osuđenika na dodelu uslovnog otpusta, da li su osuđeni zadovoljni primenom uslovnog otpusta i da li su im jasni kriterijumi.

Pitanje - Imajući u vidu Vaš rad sa osuđenima i dosadašnje iskustvo, šta mislite na koji način lica na izdržavanju kazne zatvora gledaju na institut uslovnog otpusta?

Grafikon 6. Stavovi osuđenika o uslovnom otpustu, prema mišljenju službenika

Na Grafikonu 6. prikazana je distribucija dobijenih odgovora. Na osnovu iskustva sa osuđenima, dvadeset (20) službenika potvrđuje da osuđenici smatraju da sudovi i tužilaštva ne uvažavaju u dovoljnoj meri njihovo ponašanje prilikom donošenja odluke o uslovnom otpuštanju. Da osuđenici imaju navedeno mišljenje, potvrdilo je devet (9) službenika iz zavoda u Nišu, pet (5) službenika iz zavoda u Požarevcu, četiri (4) službenika iz zavoda za maloletnike u Valjevu i dva (2) iz zavoda u Sremskoj Mitrovici.

Istraživanje je pokazalo da osuđenici nisu zadovoljni primenom instituta uslovnog otpusta (zbog dugotrajnosti postupka, nejasnih kriterijuma, brojem negativnih rešenja) prema proceni ispitanika, što potvrđuje najveći broj službenika iz zavoda u Sremskoj Mitrovici - sedam (7) i zavoda za maloletnike u Valjevu - pet (5).

Treći po zastupljenosti je stav osuđenika da na odluke suda utiču neki drugi faktori. Navedeni stav osuđenika iskazuje šest (6) službenika iz zavoda u Nišu.

Da osuđenici imaju negativan stav o kriterijumima koji su od presudnog značaja za dodelu uslovnog otpusta, mišljenje je četiri (4) službenika iz zavoda u Požarevcu, tri (3) službenika iz zavoda u Sremskoj Mitrovici i po jedan (1) službenik iz zavoda u Nišu i zavodu za maloletnike u Valjevu.

Čini se da je važno napomenuti da je u najmanjem broju – svega četiri (4) službenika (iz svih zavoda uključujući i zavod za maloletnike) iskazan stav da „osuđenici smatraju da sudovi poštuju zakonsku proceduru”.

Na osnovu navedenih rezultata istraživanja stavova i mišljenja službenika u kazneno-popravnim zavodima u Sremskoj Mitrovici, Požarevcu, Nišu i kazneno-popravnim zavodu za maloletnike u Valjevu, te na osnovu najčešćih odgovora koji su službenici navodili u pitanjima otvorenog tipa, možemo da izdvojimo nekoliko ključnih elemenata koji su prema proceni (izjavama) zaposlenih bitni za primenu instituta uslovnog otpusta, odnosno za donošenje rešenja o usvajanju molbe za uslovni otpust:

- Pozitivno ponašanje osuđenog u zavodu;
- Napredovanje u tretmanu, korišćenje pogodnosti i nagrađivanje;
- Jasna motivacija kod osuđenika za promenom ponašanja;
- Promena stava prema izvršenom krivičnom delu i priznanje krivičnog dela;
- Radno angažovanje u zavodu;
- Stručna procena da osuđenik neće recidivirati;
- Mišljenje zavoda;
- Obezbeđen postpenalni prihvata - za osuđenike kojima je potreban;

Najzad, zaposleni su takođe naveli da je neophodno ujednačiti kriterijume po kojima sudovi donose odluke o uslovnom otpuštanju lica koja se nalaze na izdržavanju kazne zatvora.

Primena instituta uslovnog otpusta od strane sudova u Republici Srbiji

Izdavač:

Institut za kriminološka i sociološka istraživanja Beograd, Republika Srbija

Autori :

Nikola Vujičić, Zoran Stevanović i Ljeposava Ilijić

Dizajn i prelom:

comma | communications design

Štampa:

Fiducia 011 Print

Tiraž:

200 primeraka

ISBN 8-86-83287-96-3

Organizacija za evropsku
bezbednost i saradnju
Misija u Srbiji

Štampanje ove publikacije pomogla je Misija OEBS-a u Srbiji. Stavovi izrečeni u publikaciji pripadaju isključivo autoru i njegovim saradnicima i ne predstavljaju nužno zvaničan stav Misije OEBS-a u Srbiji.

*****

Printing of this publication was supported by the OSCE Mission to Serbia. The views herein expressed are solely those of the author and contributors and do not necessarily reflect the official position of the OSCE Mission to Serbia.

CIP - Каталогизација у публикацији -

Народна библиотека Србије, Београд

343.265.2(497.11)"2011/2015"

ВУЈИЧИЋ, Никола, 1989-

Primena instituta uslovnog otpusta od strane sudova u Republici Srbiji

: ekspertska analiza / Nikola Vujičić, Zoran Stevanović, Ljeposava Ilijić.

- Beograd : Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, 2017

(Beograd : Fiducia 011). - graf. prikazi, tabele. - 53 str. ; 24 cm

Tiraž 200.

ISBN 978-86-83287-96-3

1. Стевановић, Зоран, 1949- [аутор] 2. Илијић, Љепосава,
1981- [аутор]

а) Условни отпуст - Србија - 2011-2015

COBISS.SR-ID 235229964